

הזמן

מדרת חוברות הגות ציונית סביב לוח השנה העברי

ציונות מזרחית- ספרדית: יש דברים כאלה

”מהודו ועד כוש”

פורים תשע”ו-2016

מיסודו של:
המכון לאסטרטגיה ציונית
THE INSTITUTE FOR ZIONIST STRATEGIES

בית המדרש לציונות

The Ben-Gurion Heritage Institute

מרכז מורשת מנחם בגין
MENACHEM BEGIN HERITAGE CENTER

על הניסים ליום העצמאות

שם: **עזרא ציון מלמד**
 שנת חיים: התרס"ג (1903) -
 התשנ"ד (1994)
 שנת עלייה: התרס"ד-1904
 מקום פרי: ארץ ישראל
 תפקיד מרכזי: רב בית הכנסת
 אגודת צעירי פריס, חוקר מקרא
 ותלמוד, חתן פרס ישראל

כדאי לדעת: המזרחי
 הראשון במדינת ישראל
 שמונה לפחפסור, עם מינוי
 לפחפי חבר בחוג למקרא
 של האוניברסיטה העברית
 בשנת 1964

על הניסים ועל הפורקן ועל הגבורות ועל התשועות ועל הנפלאות ועל הנחמות, שעשית לאבותינו ולנו בימים ההם בזמן הזה. אתה האל עוררת את לב אבותינו, לשוב להר נחלתך, לשבת בה, ולקומם את הריסותיה, ולעבוד את אדמתה. ובעמוד עלינו שלטון רשע, ויסגור את שערי ארצנו בפני אחינו, הנמלטים מחרב אויב אכזרי, וישיבם באניות לאיי הים ולחופים נידחים, אתה בעזך, מיגרת את כסאו ותשחרר את הארץ מידו. ובקום עלינו אויבים מבית, ויתכללו לנו להשמידנו, אתה בגבורתך הפלת עליהם אימתה ופחד, ויעזבו את כל אשר להם, וינוסו ובהלה ובחיפזון אל מחוץ לגבולות ארצנו. ובבוא עלינו שבעה גויים לכבוש את ארצנו ושומנו למס עובד, אתה ברחמך, עמדת לימין צבא ההגנה לישראל, ומסרת גיבורים ביד חלשים, ורבים ביד מעטים, ורשעים ביד צדיקים, ובזרועך הנטויה עזרת לבחורי ישראל, להרחיב את גבולות מושבותינו, ולהעלות את אחינו ממחנות ההסגר.

על הכל אנחנו מודים לך ה' א-לוהינו בכפיפת ראש. וביום זה, יום חגנו ושמחתנו, אנחנו פורשים את כפינו ומתחננים על אחינו הפזורים ואומרים: אנא, רוענו אבינו, קבצם במהרה לנווה קודשך, והשכן אותם בו, בשלום ובשלווה, ובהשקט ובבטח. הרחב נא את גבולות ארצנו כאשר הבטחת לאבותינו, לתת לזרעם מנהר פרת ועד נחל מצרים. בנה נא את עיר קודשך ירושלים בירת ישראל, ובה תכונן את בית מקדשך כימי שלמה. וכאשר זיכיתנו לראות את ראשית גאולתנו ופדות נפשנו, כן תחיינו ותחזינה עיננו בגאולת ישראל השלמה וחדש ימינו כקדם. אמן.

(חכם עזרא ציון מלמד, פרקי מנהג והלכה, התש"כ - 1960)

על אודות בית המדרש לציונות

בית המדרש לציונות הוקם במסגרת המכון לאסטרוגיה ציונית בשנת תשס"ט - 2009, במטרה להנגיש את ההגות הציונית לגווניה לכלל החברה במדינת ישראל. מטרתנו לחשוף בפני המשתתפים והקוראים את רעיונותיהם וחזוניהם של הגויה ומנהיגיה של הציונות מראשיתה, באמצעות מפגש בלתי אמצעי עם המקורות ההגותיים עצמם. בשנים האחרונות אומץ בית המדרש על ידי מרכז מורשת מנחם בגין והמכון למורשת בן-גוריון אשר מפעילים תכניות חינוכיות לקהל הרחב.

הלימוד, הנערך בשיטה בית מדרשית של חברותא ודיון יסודי בטקסט, נועד לייצר בסיס ידע איתן בתחום הציונות ולקיים בירור ערכי מתוך היכרות עם ההשקפות השונות שהכילה הציונות, על זרמיה השונים. אנו רואים בהגות הציונית מדף נוסף בארון הספרים היהודי, אשר סביבה משמש בית המדרש לציונות כבית מדרש פלורליסטי בו מוסר האבק מטקסטים שהזנחנו ברבות השנים, על אף הרלוונטיות הרבה שלהם לימינו אנו.

מצאנו כי בית המדרש לציונות מהווה פלטפורמה ייחודית לשיח עמוק בין כלל חלקי החברה הישראלית: ימנים ושמאלנים, דתיים וחילונים, פרוגרסיביים ושמרנים, ובעיקר: כל מי שעתידי של המפעל הציוני, מדינת ישראל והעם היהודי חשובים לו.

מוזמנים להצטרף לחוויית הלימוד!

דבר העורך

בשם מרכז מורשת מנחם בגין, המכון למורשת בן-גוריון והמכון לאסטרוגיה ציונית, אני שמח להציג בפניכם את החוברת השלישית של 'הזמן' - סדרת חוברות הגות ציונית סביב לוח השנה העברי. גיליון זה יוצא לאור לקראת חג הפורים ומביא מגוון קטעי הגות שמקורם ביהדות המזרח ובספרדים ממדינות המערב, בסימן 'מהודו ועד כוש, שבע עשרים ומאה מדינה'. כחות או יותר.

זכיתי להיות ממקימי בית המדרש לציונות וללוותו מאז הקמתו. כשניגשנו ללקט ולערוך את חומרי בית המדרש, הקפדנו לחרוג מדפוס הפעולה הנהוג בתחום זה של ליקוט מקורות הגותיים על פי נושאים תוך ניסיון לייצר דיאלוג בין הגוים שונים, גם אם פעלו במקומות ובזמנים שונים. החזון שלנו היה לייצר גמרא ציונית, מעמיקה ורלוונטית.

אחד הפערים המשמעותיים בו נתקלנו הוא המחסור בהגות ציונית נגישה של יהודי מדינות האסלם. יש לכך סיבות רבות, שלא זה המקום לפרטן. באיחור קל, החלטנו שהגיעה השעה להקדיש את חוברת 'הזמן' באופן ייחודי לטובת הגות ציונית ברוח עדות המזרח והספרדים.

החוברת שלפניכם כוללת כמעט רק קטעי הגות מהמאה ה-19 והמאה ה-20, כולם מאת הגוים ספרדים ומזרחים. לאורך החוברת מובאים כרטיסי מידע תמציתיים של ההוגים השונים. אם תמצאו כי שנת פרסומו של טקסט מסוים אינו עולה בקנה אחד עם שנות חייו ההוגה, הרי זה כיוון שחלק מהטקסטים נדפסו בספרים לאחר מותם של ההוגים. אציין כי נתוני שנת העלייה אינם תמיד ידועים ולעתים הוערכו על פי המידע שעמד לרשותנו.

החוברת נפתחת בקטע תפילה 'על הניסים' ליום העצמאות ובקטע מיוחד הקושר את פורים לתחיה הלאומית. לאחריהם מובאים הקטעים בשבעה שערים: מהי ציונות מזרחית-ספרדית; לאומיות יהודית; היחס לציונות; השפה העברית; עלייה; זרמים בציונות; והיחס לערבים. החוברת נחתמת בשיר תודה ליום העצמאות.

כשהתחלנו לעבוד על הפרויקט, חששנו כי יהיה קושי גדול לאתר כמות משמעותית של טקסטים איכותיים. לשמחתנו, לא רק שהחשש התבדה, אלא שאף נאלצנו להתמודד עם הצפה של קטעי הגות איכותיים. אשר על כן, נדרשנו לבחור אלו קטעים ייכללו בחוברת ואלו לא, ובחלק מהמקרים גם קיצצנו פה ודילגנו שם. לאור זאת, ולמרות שניסינו לתת ייצוג רחב ככל הניתן למספר רב של הגוים ותפוצות, יתכן וטקסטים שהיו ראויים להיכלל בחוברת נשמטו.

לשם ליקוט החומרים, נעזרנו במספר מקורות אותם ראוי להזכיר: הספר 'נולדתם ציונים' מאת ד"ר יצחק בצלאל; ספרו של פרופ' צבי זוהר, 'האירו פני המזרח'; הספר 'אתחלתא היא' מאת ר' יצחק דדון; 'מסורת בעידן המודרני' מסדרת 'עם הספר' שהוצא בשיתוף ארגון 'ממזרח שמש'; אתר האינטרנט 'החכם היומי'; אתר האינטרנט פרויקט בן יהודה; ואתר האינטרנט של הספרייה הלאומית ואוניברסיטת תל-אביב, 'עיתונות יהודית היסטורית'.

תודה מגיעה לעומר אריכא, שסייע בהעברת טקסטים לפורמט דיגיטלי ובאימות הנתונים. אני מבקש להודות גם להלל כהן ולבוגרי בית המדרש לציונות על עצותיהם הטובות: דן אילוז, יאיר יעקב, רועי ילינק ותחיה עצר.

קריאה מהנה!
 עדי ארבל

לכבוד פורים

שם: חיים בן עזר
שנת חיים: התרמ"ז (1885) - התרע"ט (1918)
שנת עלייה: התרמ"ז-1886
מקום: מרוקו, ארץ ישראל
תפקיד מרכזי: עיתונאי בעיתון "החרות"

כדאי לדעת: שלט בחמש שפות - עברית, לאדינו, ערבית, טורקית וצרפתית

חג הפורים הוא באמת חג טיפוס. למה אנחנו עושים את החג הזה שנתקבל סוף-סוף מן הגלות בשמחה הרבה יותר גדולה מבשאר החגים? ומה גם כי השמחה לא הוגבלה ליום אחד לבד או ליומיים, פורים ושושן פורים, אלא גם הלכה והתפשטה שמחה זו על כל החודש שבו חל החג הזה: "משנכנס אדר מרבים בשמחה", במשך כל החודש צריכה להיות השמחה. ובכלל, למה משמש לנו החג הטיפוסי הזה?

כמדומה, שהחג הזה, אף כי מקובל מן הגלות, נתחבב על העם משום ששימש בזמנו למקור של תנחומים לעמנו. אז, כאשר נרדפו היהודים רדיפות נוראות ע"י אבי האנטישמיות המן האגבי צורר ישראל, שהעליל על אבותינו עלילות איזמות שיקלו לסכן את מעמדם ואת חייהם ממש, לולא קמו מרדכי ואסתר והצילו את היהדות מכליון חרוץ, מצאו היהודים נחמה כשקיבלו רודפיהם "ההמנים" את עונשם: "ליהודים הייתה אורה ושמחה וששון ויקר".

הימים האלה הרימו את הרוח הלאומית של העם, זה העם הנכנע והשפל, הרצוף והשבור שפשט צורה ולבש צורה, פשט צורת העבדות וההכנעה ולבש צורת השחרור והתרוממות הרוח. ולכן קיבל הפורים צורה חגיגית, ולכן נתחבב בעיני העם ויקבלו עליו ועל זרעו אחריו.

אבל האם אנו צריכים באמת לשמוח עתה בחג הזה? כלום יוכלו קרני האור וזיק הגס של פורים להאיר ולחמם את הלבבות ולהסב איזו שמחה כל שהיא?

הלא בחיים האפלים והמרים שלנו, שחרב חדה מונחת על צווארי אחינו היהודים ברוסיה למשל, ובפרט בימים האלה הקרובים לימי הפסח, ימי העלילות הנתעבות של השתמשות בדם ילדים לצרכים דתיים, אין השמחה יכולה לחדור לתוך הלב פנימה.

אבל אין החג הזה בא אלא לעורר באמת את הלבבות על צרות העם בעבר ובהווה. החג הזה מועיל ומשמש לפחות להרמת רוחנו. לא את גזרות המן לבד יזכירנו חג הפורים, אלא גם את טובות מרדכי ובייחוד את יום המחרת של פורים, יום השחרור הגמור של עם מעונה ונכנע, יום היציאה מן הגלות לחירות, לחופש ולאור!

כן, אם יש לחג הפורים מה להזכיר אותנו עוד, הנה מלבד המן וגזרותיו ומרדכי ואסתר ומעשי הגבורה שלהם, יש לזכור את מחרת הפורים: יום הגאולה. כי "היום" יום "ההווה", הוא בלי ספק של ההמנים. בכל מקום נמצאים בני המן העומדים עלינו לכלותינו, ואפילו בארץ אבותינו...

ולכן גדול ערכו של החג הזה המעורר בכל אופן את לבבות העשוקים והנדכאים ומפכח קצת את הצער הפנימי שבלב וזכר ה"מחר" של העבר שבו נגאלו אבותינו משעבוד לחירות, מחזק בליבנו את התקווה שגם ביום ה"מחר" של ההווה נפטר סוף-סוף מצרות ההמנים של זמננו ונמצא קצת נחת ושלווה בתוך המדינה שאנו קשורים אליה בעבותות אהבה ניצחת ונכונים להקריב את כוחותינו לטובתה ולהפרכתה. אולם למרות כל שמחתנו, עלינו לדאוג באמת לעתידנו, ליום ה"מחר" של ההווה. הלא ראש חודש ניסן היה ראש השנה הלאומי שלנו וממילא היה החודש אדר החודש האחרון של השנה הלאומית. ולפיכך היו צריכים אבותינו לגמור את כל העבודות הלאומיות ולמלא את הצרכים הרוחניים והחומריים של הלאום. וכאבותינו מלפנים גם אנו צריכים עכשיו לשלם את כל חובותינו הלאומיות. כי הלא כמה וכמה חובות לאומיות עלינו לשלם, ובפרט חובותינו לשפתנו, לעמנו ולארצנו! גם אנו צריכים לתקן ולהכין את הדרך ליום ה"מחרת", יום הפורים החדש שבו תחל תקופה חדשה בחיי עמנו הגולה, תקופת התחייה והגאולה!

(חיים בן עזר, החרות, 13.3.1914)

מהי ציונות מזרחית-ספרדית?

ארץ ישראל כמפגש בין מזרח למערב

בהתחלת הקיץ של שנת 1882 בקרו בבית אבי החלוצים הראשונים מרוסיה ומרומניה שבאו בתור שליחים ויחידים לתור כבדת ארץ במטרה ליסד מושבה עברית בא"י. בבית אבא התייעצו על כל צעדיהם הראשונים בשוב ארץ-ישראל. מהם אני זוכר את החשובים שבהם את יצחק משה ברנר ראש ועד יסוד המעלה של בני ישראל ברומניה את צבי לבונטין הזקן וז.ד. לבונטין ופריידמן שהיו מהחלוצים הראשונים בשוב ארץ-יש-אל. הם יסדו בשנה ההיא את האגודה "חלוצי יסוד המעלה" וקנו את שטח הקרקע של "עין-קרה" ובנו עליה את המושבה ראשון-לציון.

זכורני, שבבואם לארץ נכנסו בראשונה לביתנו, בשעה שהיינו נמצאים בבית התפלה יהודים אחדים מבני-העדה לווים והכניסום לבית הכנסת. מזורה היתה בראשיתה פגישה זו, המה נשארו עומדים וסוקרים במבטיהם את קהל המתפללים, אחרי כן נגשו אחדים מהם ונשקו את ההיכל והסתכלו בהכתוב על הפרוכת. אולם, למרות זאת, הביט קהל עדתנו עליהם בחשד, כי חשבום לאלה מהמיסיונרים האנגלים שהיו רגילים לבוא ולצודד נפשות ורק למראית עין כבדו את ארון קדשנו. כתום התפלה נגשו חברי המלא-כות והציגו עצמם לפני אבי בתור יהודים וכי ברצונם לבוא בדברים עמו. מיד קם ממקומו אבי המנוח ויחד עם אחדים מזקני העדה ירדו בליות האורחים לביתנו. הכניסום לגוזזטרא המרווחה והסמוכה לשני חדרים גדולים ושהיו מוכנים לדיר הגון והמתאים לגור יחד עם משפחתנו. כדרישת אבי הובאו כסאות ושולחן וסודר להם קפה וממתקים לפי כל הליכות הכנסת אורחים. ולפלא היה בעיני זקנינו לראות אנשים לבושים בגדי אירופא הדורים וכובעים, על ראשיהם, אחדים מהם חבשו משקפים וכלם מדברים עברית שמוכנה היטב לעדתנו. האם אלה באמת יהודים או מיסיונרים אנגלים? זו היתה שיחת היום במרכזנו היהודי. ושמחה גדולה שמח אבי, כששחח עם החלוצים חובבי-ציון אלה שעות אחדות ונוכח כי זוהי קבוצת יהודים נכבדים מרוסיה

שם: יוסף אליהו שלוש
שנת חיים: 1870 - 1934 (התרצ"ד)
מקום: ארץ ישראל (ממוצא אלג'יראי-עירקי)
תפקיד מרכזי: מייסדי תל-אביב

כדאי לדעת: לאחר גירוש יהודי יפו בידי העותמאנים, עבר לגור עם עוד עשרת יהודים בקלקליה

שבאו לתור את הארץ על מנת לרכוש נחלה ולהתישב בה. ומה מאושר היה לשמוע כי מטרתם לחקור אם ישנה אפשרות למשפחות יהודיות להתישב על הנחלה והמרגוע בארץ-אבות. אבי המנוח נענה בעונג רב לבקשתם להיות להם לעזר, ולסדר להם משרד בקרב היהודים. מבלי גם לחשוב הרבה מסר אבי ברטט וגיל את שני החדרים האלה עם הגוזזטרא לרשותם. האורחים הוקירו מאוד את רגשות אבי ומרוב שמחה על הצלחתם הראשונה הציגו לו סכום ידוע אבל אבי באחת: יקרה לי תנועתכם המסורה לתחית הישוב היהודי בארץ-ישראל.

את החדרים רהט אבי ובהם גרו החלוצים הראשונים, הלא המה האדונים הנכבדים: ברנר, ליבונטין ופריימן (ועוד שלשה אנשים שאינני זוכר לצערי את שמותיהם). כל האספות התנהלו בביתנו ובו נעשתה העבודה הציונית החשובה. בחג ובשבת הסבו לשולחננו חלק מהם וחלק נסע לחוג את החגים בירושלים. תמיד היו השולחנות מלאים נירות, פנקסים וחוממות. ברובם היה אי-סדר וכך ישבו בביתנו כשלשה חדשים ונפרדו מאתנו בחבה והערצה. אבל בין משפחתנו ורבים מבני עדתנו נשאר רושם מוזר, יהודים אלה חלוצי תנועה יהודית כה חשובה, שמעשיהם כשרים ולשמים, מתיחסים לקטן ולגדול מבני עדתנו באדיבות מרובה, מנדבים ביד נדיבה ורחבה לכל קשה יום ומרי נפש ומשתתפים בגורלם, מדוע אין הם ממלאים את רצון אבינו שבשמים ומניחים תפלין... ותמיד לא נחה דעתם על זה, ובאו לידי פקפוקים והרהורים רעים, אולי באמת אין אלה כלל יהודים כי אם אנשי מרמה ח"ו ובמחשבה כזאת חיו זמן רב אחרי נסעם, עד שבאו לארץ אנשים אחרים כדי להגשים את רעיון התישבות היהודים בארץ-ישראל, באי כח "חובבי ציון" וגם מאגודת הבילויים והאכרים מרוזינאי שהביאם בריל עורך "הלבנון" שכראשונים גם המה התארחו בביתנו זמן קצר ואחרי כן נסעו למושבה עקרון וגדרה שנתיסדה על ידי "חובבי ציון" בשנת תרמ"ה בעזרתו הרבה של י.מ. פינס.

מהקבוצה הראשונה של חלוצי יהודי רוסיה שבאו בתור ראשוני הבילויים בשנת 1882 זוכר אני מהם את ישראל בלקינד המנוח. ימים מספר ישבו הבילויים ביפו, בקרו כמה פעמים את ביתנו את קהילתנו ואחר כך הלכו אל מקוה-ישראל וכעבור זמן מה לראשון-לציון לעבוד שם בתור פועלים, עד שנעשו לאכרים חלק מהם ב"ראשון-לציון" וחלק ב"גדרה".

(יוסף אליהו שלוש, פרשת חיי, 1931)

מה בין ציונות מזרחית לצינונות אשכנזית?

אתמול, בערב, זכיתי לראות בפעם הראשונה אספת צירי החברות היהודיות השונות והרבות אשר ביפו. בפעם הראשונה ראיתי את ההתנגשות בין דעות היהודים ה"ספרדיים", אשר חוג השקפתם ודעותיהם ושיאיותיהם מזרחי כולו, ובין דעות אחיהם ה"אשכנזים", המלאים מזרם הדעות האירופיות. בפעם הראשונה נמצאתי בין שני מחנות נכבדים, שני כוחות תרבותיים אשר פרשו כנפיהם על כדור הארץ, הלא הם: התרבות המזרחית העתיקה, והתרבות האירופית אשר גברה על אחותה הבכירה ממנה ואומרת לשטוף אותה כליל בנחשולה. בראשית האסיפה הרגשתי אותו הרגש העצוב, אשר נרגיש בו בעת שיתמלאו העננים זרמי חשמל בטרם הסערה, סימני עקת לב הייתה ניכרת על פני כל הנאספים, אלו ואלו התחילו לדבר. ואלו ואלו דיברו עברית ואראו, כי הבנת הדברים לא הייתה רבה. לא כל מה שאמר ה"אירופאי" הבין ה"מזרחי", וה"אירופאי" לא השיג תמיד את מחשבות ה"מזרחי". כי אמנם, החוגים לא היו שווים, אך לא ידעו הנאספים ולא סגנונם. המזרחי מטבעו, באסופותיו, שלא לזוז מהחוג אשר הציב לעצמו לדון בו, הוא חפץ ללכת לאט, לאט, והמרצה והחיפזון יטריחו אותו עד שאפשר שייסוג אחרו אחרו אחרו אחרו. הוא מתון, מתון עד מאוד, ואפשר מאוד שחסרון זה לפעמים יותר טוב מהמהירות הפוחזה. האירופי יותר קרוב להתלהבות, הוא רוצה ללכת קדימה בצעדי ענק, למרות המכשולים המקומיים אשר איננו עוד בקי בהם.

שם: **אסתר מויאל**
שנות חיים: התרל"ד (1873) -
התש"ח (1948)
שנת עלייה: התרס"ח-1908
מקום: לבנון, טורקיה, ארץ
ישראל, מצרים, צרפת
תפקיד מרכזי: מזכירת אגודת
הנשים הסורית

כדאי לדעת: ייסדה שני
ירחונים בשם "אל עאילה"
(המשפחה) ו-"צות אל
עותמאניה" (קול עותמניה).

הוא אוהב לחוות דעתו, אעפ"י שאחרים כבר קדמוהו וחוו את אותה הדעה בעצמה, רק בסגנון אחר; הוא רודף אחר ה"עיקרים" בחיים, בה בשעה שנחוץ יותר לדון בדברים ממשיים. אולם כשסוף כל סוף הגיעו הנאספים אל צד השווה, והנה העננים המלאים מזרמי חשמל נבקעו ויזילו מטר של ברכה, מטר מחייה ומבריא, מטר ידירות ואחוזה. הנאספים החליטו החלטות אחדות לטובת ההסתדרות ויבחרו בוועד או בוועדה ללמוד ולחקור את העניין הזה. מעניין ההסתדרות, מעניין החלטות אשר הוחלטו, אינני רוצה לדון, ואפשר שכתבו של "הצבי" כבר כתב למערכת בנדון זה אבל דבר אחד, דבר גדול רוצה אני ללמד מאסיפה זו, והוא כי ההתנגשות אשר ממנה יראתי כל כך בתחילה לא הייתה כל כך נוראה. כן! יכולים אנחנו להתאחד וללכת שלובי זרוע מפני שהקרע אשר נתהווה בין היהודים ככוח הזמן וככוח השפעת הלאומים השונים אשר גלינו לתוכם, לא רחב, לאושרנו יותר מדי. ועתה הריני דורשת סליחה על כל מה שאמרתי, ואקווה שהמבקר, שירצה להעביר את דבריי תחת שבט הביקורת לא יהיה מהיר במשפטו ולא יוציא עליי פסק דין טרם יחשוב מעט, שאני כותבת ערבית ושהמעתיק את דבריי איננו כל כך בקי בלשון העברית, ואולי תהיה לקצת מדברי הבנה אחרת מאשר סברתי. אנכי רק לתת רשמים רציני, ובדבריי הפעם לא התכוונתי כלל להוציא משפט על מפלגות עמנו ומלחמותיהן אלא לצייר את הרושם שעשתה עליי, העבריייה הערבייה, אסיפה יהודיה בארץ ישראל.

(אסתר מויאל, הצבי, 30.3.1909)

הצינונות היא תרופה, מה המחלה?

הזכירו כאן כמה פעמים את המושג: 'ציונות', בתימן לא היה קיים המושג הזה כמונח לתנועה או לקבוצה פנימית מוגדרת. כל הפזורה היהודית בכל רחבי תימן היו שם כזמניים, ראו את עצמם כבמלון אורחים אף שזה נמשך אלפיים שנה, לפיכך כל קבוצה או יחידים שעלו לארץ ישראל במשך הדורות, לא היו חריגים מן הכיוון הכללי, לכן לא ציוני עליות שלהם, מה שאין כן עליות ממקומות אחרים, כגון עליית תלמידי ר' יהודה החסיד, תלמידי הגר"א. בשל חריגתם מן הרוח השוררת בסביבה, הייתה עלייתם מאורע חריג, מאורע פלא, שאר רוח. היה צורך להיות חסיד או מתנגד למוסכמות, כדי לעלות לארץ ישראל.

בתימן לא היה צורך בכך. העלייה הטבעית נמשכה באופן טבעי ורגיל, כי הרי כולם מועמדים לכך, כל אחד היה מצפה לשעת כושר, לסילוק המעצורים המיוחדים לו. הציונות נוצרה כתרופה להתנגדות לעלייה, ובאין מחלה אין צורך לתרופה. ההתנגדות באירופה לעלייה לארץ ישראל החלה בדורות קדומים, ומנימוקים שהלכו והתחדדו מאיש לאיש ומתקופה לתקופה...

(מארי יוסף קאפח, כתבים חלק ב', התשמ"ט-1989)

שם: **יוסף קאפח**
שנות חיים: התרע"ח (1917) -
התש"ס (2000)
שנת עלייה: התש"ז-1943
מקום: תימן, ארץ ישראל
תפקיד מרכזי: דיין בבית הדין
הגדול, חבר במועצת הרבנים
הראשית

כדאי לדעת: זכה בפרס ישראל
לספרות תורנית

מזהות יהודית אישית לזהות עברית לאומית

המציאות הישראלית הכילה את היציאה מהמחתרת שציפינו לה כה ארוכות, ואת החיפוש אחר הזהות הפוליטית היהודית. זה היה הרגע שבו התחלתי להבין כי מה שמאחד את כל היהודים בעולם הוא קודם כל השייכות הלאומית ולא השייכות הדתית. השייכות הדתית של עמנו הינה מאוד אישית אך כוללת בתוכה מימד קולקטיבי. דרכו התורנית של מר גורדין הבהירה לי אמיתות פנימיות אשר אותן חשתי באופן טבעי: הפן היהודי הדתי הוא בראש ובראשונה קולקטיבי ולא אישי. הבנתי אז שדת ישראל היא גילוי דרך הפרט של הזהות הלאומית הייחודית לישראל, ולא מערכת אמונית שסביבה מתאחדים פרטים בעלי אמונות אישיות דומות. במילים אחרות, הגלות הביאה לכך שהקהילה היהודית נתפסה בתודעתנו על ידי שאילת מושגים דתיים זרים לנו במקום במשמעותה המקורית; היינו, אם בעל דרך דתית המתבטאת בחיי הקהילה ולא קהילה דתית...

שם: **יהודה לירון אשכנזי**
(מניטו)
שנות חיים: התרפ"ב
(1922) - התשנ"ז (1996)
שנת עלייה: התשכ"ז-1967
מקום: אלג'יריה, צרפת, ישראל
תפקיד מרכזי:
מורה, מנהיג קהילתי

כדאי לדעת: מקור הכינוי 'מניטו'
הוא מאינדיאנית: רוח גדולה.

בשנים 1954-1955 התחלתי לארגן ביקורים בישראל לתלמידי אורסיי ולאנשי אקדמיה, ובמסגרת זו הגעתי לראשונה לישראל. ההלם היה עצום: ראשית, לראשונה בחיי הרגשתי שאני בביתי שלי. שנית, היהדות קמה לתחיה. חזרנו להיות עם עברי. עם גילוי המציאות הישראלית נחשפו בפניי הממדים המצומצמים של עבודתנו בצרפת. היה זה חסר טעם לחשוב על תחיית הזהות היהודית בכל שפה פרט ללשון הקודש. חשנו בדבר שלא יכול היה להתקיים אלא בעולם עברי של ממש. יכולנו לעבוד בשפות זרות בשביל יהודי התפוצות, אבל בישראל חיינו בעברית...

העברית שבפינו הייתה עברית רבנית תורנית עתיקה. והנה גילינו שמה שהיה עבורנו מסורת עתיקה ימין החל לחדור אל תוך המציאות היומיומית של תקופתנו. מסורת זו הצטמצמה בהתארכות הגלות לכדי תקווה משיחית רדומה ורחוקה מהמציאות לפתע

גילינו שבישראל החל לקרום עור וגידים בתוך המציאות ההיסטורית. היה צורך בעוד זמן מה עד שתובנה זו תהפוך מוחלטת ובלתי הפיכה...
באופן מאוד מודע זכינו להתחבר למסורת שלא הייתה מוכרת בתרבויות אנושיות אחרות. המסורת הזאת לימדה אותנו להאמין במה שבמשך זמן רב היה מעט מסתורי: כל יהודי, אפילו הוא אתאיסט, הוא בן ברית. האמונה בכך התחזקה בנו עם הזמן כאשר ראינו את יד ההשגחה במציאות של ההיסטוריה היהודית (המשותפת לכל היהודים כולל האתאיסטים שבהם)...

גלות אשכנז מורכבת ברובה מצאצאיהם של גולי בית ראשון, שלא שבו לישראל בשיבת ציון בימי הבית השני. כתוצאה מכך, מושרשת בתודעתם הווייתו של עם לפני חזרתו מהגלות. לעומתם, הספרדים חזרו מגלות בכל, והם צאצאים לגולי הבית השני. כששמענו אודות הדגל הכחול לבן, שירת התקווה וקבוצת הכדורגל הישראלית, ראינו בהם מיד סימני גאולה לאומית והטמענו אותם בטבעיות בקהילה. העולם הספרדי שהתפתח בין תרבויות אסלאמיות לא חי במתח רוחני מתמיד עם עולם המאמינים שסביבו, שכן אלו מעולם לא ניסו לגזול את זהותנו ולטעון שהם ישראל האמיתי. מכיוון שכך, התנהלו היחסים עימם ברובד הדתי על מי מנוחות. נכון שאסלאם השפיל את מעמדם הפוליטי של היהודים, אך זוהי סוגיה נפרדת בעולם האשכנזי המצב שונה לחלוטין. החיים לאורך דורות במפגש עם הנצרות המעמידה עצמה כישראל האמיתי, הצליחו לקעקע אפילו את ביטחונם של ישראל בצדקת דרכם ובזהותם. עבור יהודי ממוצא ספרדי, הרעיון שהנצרות היא ישראל האמיתי הוא מגוחך ותו לא...

גברה והלכה בליבי הוודאות שרק טירוף הדעת יגרום לי שלא להצטרף ליעוד משותף זה של העם היהודי, לתקווה המשיחית שהפכה למציאות. עם זאת לא חדלו להטרידני שאלות כגון: מדוע הייתי דווקא אני זה שעבר את התהליך-כיום האלו ולא יהודים אחרים שגדלו באלג'יריה ושנסייבות הקיום שלהם היו פחות או יותר זהות לשלי? האם מדובר פשוט בחסד עליון? האם מדובר בזכות אבות? האם היה זה מזל או גורל שעזר לי לפגוש מורי דרך שהציבו אותי בנתיב הנכון? האם מדובר ביעוד אישי שלעולם יישאר מסתורי עבורי? יהודי נאמן רואה עצמו חלק משרשרת בלתי פוסקת וחלק מתמונה כוללת יותר. תהליך זה של גלגול זהות עבר עליי כסיפור אישי, אך מהווה בעת ובעונה אחת גם מקרה פרטי של תהליך כלל ישראלי שהתרחש בדור התקומה.

(הרב יהודה לירון אשכנזי (מניטו), סוד העברי, תורגם מצרפתית לאחר מותו)

הניוון שבגלות

מת בקרבנו הרגש של כבוד עם, חדלה ממנו הכרת עצמיותנו, אפסה ממנו התאוה והשאיפה ללאומיות לארץ מולדת. כל כך מת הרגש בקרבנו, עד שאין אנחנו מתאווים להטיב את מצבנו אנו, על ידי אנחנו בעצמנו, רק מצפים אנו לשולחן אחרים או לגדולות ונפלאות. והמשורר הלאומי מתמרמר וקורא: 'אכן חציר העם יבש היה כעץ, אלפי שנות חיי נדוד גלות גדולה מנשוא, התנו אחור הלב, אבדה עצה מגוי'.

(חכם יצחק ד"ן, מנחת יהודה, התרפ"ד-1924)

הלאומיות היהודית אֵל מול המוסר הנוצרי

עם זאת, בדיוק כפי שיהיה זה חסר זהירות להפריד בפועל בין מוסר למדיניות בירושלים, כך יהיה זה עוול להשוות בין שני ההיבטים הללו במישור התיאורטי, ובמיוחד כאשר מדובר במוסר, שלא רק שאין לו דבר במשותף עם המדיניות, אלא שמעצם מהותו הוא יריבה המושבע השוללה באופן מוחלט. לכן, יהיה זה רק הוגן להבחין היטב ביהדות בין מוסר לבין מדיניות, בין המשפט לבין הדת, בין האזרח לבין המונותאיסטי; ולבטא הבחנה זו באמצעות שני מונחים יקרים לעם ה' במידה שווה: המונח 'יהודי', והמונח 'עברי'. ההבחנה בין היהודי, נתינה של מדינה הנשלטת בידי שושלת יהודית, לבין עברי, בנו של אברהם, התלמיד והחסיד המאמין באמונתו של אברהם, העברי במהותו. אי הבנתה של אמונה גדולה זאת, היא שגרמה להחשיב את המוסר הנוצרי על פני מוסרם של היהודים, או ליתר דיוק, על פני מדיניותם של היהודים. האם אפשר שיהיה אחרת? התוכל מדיניות, טהורה והוגנת ככל שתהיה, להתחרות במוסר פשוט? הייתכן שחובותיה של אומה ישתוו לחובותיו של יחיד? היעלה מישהו על הדעת להמיר בהצלחה את כללי המשפט הבינלאומי בספר חיקוי של יש"ו? אני סבור שאמת זו מדברת בעד עצמה. אביא לכך רק דוגמה אחת, רבת עוצמה: המחילה על העלבונות – בדיוק הנקודה בה נדמה

שהנצרות מתנשאת לגבהים שלא נודעו לפניו. ינסו נא, אם יוכלו, ליישם עיקרון זה על האומות; ידרשו נא מהאומות לפעול על פי אותם עקרונות של שפלות רוח, סובלנות, אורך רוח וסלחנות הנמצאים בשפע רב באוונגליון; יאמרו להן, אם יעזו, להגיש את הלחי השנייה למכות וליריקות, לבלוע בשתיקה ואפילו לגמול טובה על העלבונות הנוראיים ביותר והפגיעות האכזריות ביותר, ונראה אם מסוגלת אומה כלשהי לשרוד על פי קוד כזה, או שרק פלישה, כיבוש, שעבוד והכחדה יהיו התוצאות הבלתי נמנעות. לא ולא! אם יש קיום למולדת וזכות קיום למדינה, אם המונח לאומיות אינו ריק מתוכן, לעולם לא יוכל האוונגליון, המוסר האוונגלי, לשמש כחוק לאומות. ומדוע? משום שעל האומה מוטלות פחות חובות מאשר על היחיד, שכן היקפן ומספרן הולכים ומצטמצמים ככל שגדלה ההתקבצות החברתית. על המשפחה מוטלות פחות חובות מאשר על היחיד, על העיר מוטלות פחות חובות מאשר על המשפחה, על המדינה פחות מאשר על העיר, ועל האנושות כולה פחות מכל מדינה ומדינה... ללא ספק, היהדות אחת היא ומדיניותה מתקשרת באלף דרכים למוסר. המדיניות היהודית שואלת את סגנונה מהמוסר היהודי, באמצע לעיתים את יפעת קדושתו וגדולתו. אף מוסר היהדות לא נועד רק לעיצובם של אזרחים טובים לירושלים של מעלה, אלא גם לעיצובם של פטריוטים טובים, ישראלים טובים ואזרחים טובים לירושלים של מטה.

(הרב אליהו בן אמוזג, מוסר יהודי לעומת מוסר נוצרי [תרגום הרב זייני], 1867)

שם: יצחק ד"ן
שנות חיים: שנת לידה לא ידועה, נפטר בשנת התש"ה (1965)
שנת עלייה: שנת ה-60
מקום: סוריה, ישראל
תפקיד מרכזי: מוהל, מתרגם, רב העדה החלבית של ת"א
כדאי לדעת: נפטר בברזיל

שם: אליהו בן אמוזג
שנות חיים: התקפ"ד (1823) - התר"ס (1900)
מקום: איטליה (מוצא מרקאי)
תפקיד מרכזי: רב העיר ליורנו
כדאי לדעת: כשנולד, היה אביו בן שבעים ואחת שנים.

הלאומיות היהודית

ייחודיות הלאומיות היהודית

שם: בן-ציון מאיר חי עזיאל
שנות חיים: התר"ם (1880) - התשי"ג (1953)
מקום: ארץ ישראל (מוצא ספרדי)
תפקיד מרכזי: רב העיר סלונקי והרב הראשי לישראל

כדאי לדעת: התחתן בביל שלוש עשרה והיה נשיא תנועת "המזרח"

...מכאן אתה למד שהלאומיות איננה גזע משותף, לא מולדת או ממשלה ומלכות משותפת, ולא מנהגים ודרכי חיוב או ספרות ותרבות משותפת, כל אלה הן צורת הקבוץ, או המלכות הממשלית והמדינית. אבל הלאומיות במובנה המדויק, היא השקפת עולם לשיפור חיינו האנושיים עלי אדמות, והתרוממותנו לפסגת הגובה של התעודה האנושית והצלחתה, והנחלת הדעות האמיתיות, והתכונות ומדות טובות, ותורת המשפט והמוסר לבנינו אחרינו, והשלטתן של דעות ומדות רוחניות אלה לכל האדם, לא בכוח ולא בחיל, כי אם בהסברה והבנה שיוצרת ההכרה ברוחניותן של דעות אלה ואמיתותן, וברוב טובה הנמשכת מהן לכל ההולכים בדרכיהן.

וזו הייתה לדעתי עומק כוונת רז"ל במאמרם: שני גיאי גויים בבטן, זה מתגאה בעולמו וזה מתגאה במלכותו, שני גיאי גויים: אדריאנוס מושל בחרבו האכזרית וציזר בפיו, שפה דיפלומטית לרמות עמים ומדינות באומות, ושלמה בישראל מושל בחוכמתו ובצדקתו. הללו עושים את המדיניות לכל עיקר קיומם בחיים, והללו עושים את הלאומיות לעיקר והמדינה נמשכת ממנה ומתקיימת בזכותה וטובעה בחותמה, ובה מונח ההבדל היסודי שבין ישראל לעמים. מאבותיהם דור דור, תקופה ותקופה, מולידה האנושיות פה ושם גדולי הרוח, שמאצילים מרוחם ומנחילים לדורם, משפחותיהם, שבטיהם ומדינתם, מדות רוחניות ודעות מוסריות נעלות, שעוברות בנחלה לבאים אחריהם, ומשמשים לשלבים בסולם התרוממות אנושית. הקבוץ המדיני והחברתי יוצר גם הוא משמעות אוטוריטית וחוקים ומשפטים לשיפור חיי החברה והכלכלה, מוסדות חינוך גבוהים להשכלת העם במדע מוסרי ותיאולוגי, באומנות יפה וחכמה, בידיעת הטבע ומצפוניו, וכל אלה מצטרפים אחת לאחת, מעשירים את ספרותו התרבותית, מגדילים את דמותו הלאומית, ומחזקים על ידי כך את הקשר הלאומי

בקרב הלאום עצמו, והתקשרות עם כל הלאומים השונים, אבל אצל כולם לאומיותם מיוסדת על המדינה הארצית, המדינה טובעת את חותמה על הלאומיות, עד שהלאומיות מסתלקת ממנה לגמרי, או שהיא נשאר חבויה בארכיביונים של העבר, כנשמה ערטילאית זו שפרחה מן הגוף ואינה מוצאה מקום להתלבש בו. אבל ישראל לאומיותה קדמה למדיניותה, זאת אומרת שהרעיון הנאצל והמקיף של תיקון עולם במלכות שדי קדמה למדיניותם ולאומיותם, והיא נותנת את הכיוון והצורה למדיניותם, אבי האומה אברהם צווה מפני ה' לאמר: 'לך לך מארץ וממולדתך ובית אביך אל הארץ אשר אראך' (בראשית, י"ב, א'). ויעקב האב לשבטי-יה גם הוא חי חיי נדודים, ומכאן אתה למד: לא נחלת אבות, ולא מנהגי מדינה היו היסוד ליצירת הלאומיות היהודית, אלא רצון ה' בהשגחתו הנפלאה בחר באבות האומה וזרעם להיות לו לעם סגולה.

אומות העולם שאין להם חלק בלאומיות זו, מוזני את ישראל ואומרים: עם זה הוא קוסמופוליטי בטבעו, עדר נפוץ ונודד, מסב על שולחן אחרים, ואינו מוכשר ולא יצליח לעולם להיות לאום מדיני ככל העמים, וישראל משיב ואומר: 'שמוני נטרה את הכרמים כרמי שלי לא נטרתי' (שיר השירים א', ו'). שמוני לשומר מטע אחרים, ולא נטע אני בעצמי ואף לא שומר כרמי שלי וארץ נחלת אבות, ולכן לא נטרתי כרמי. אבל מי שמסתכל בעין בוחנת, נוכח לדעת השקר המוחלט שבעלילת שווא זאת: היש עם בתבל ובכל ההיסטוריה האנושית שקשור אל ארצו בקשר תמידי כעם ישראל, שלמרות פזרו ונדודיו לא שכח את ארצו, ולא הסיח דעתו ממנה?

ישראל הוא לאום פטריוטי הקשור אל ארצו ומולדתו גם בהתרחקו ממנה, מתוך הכרה נאמנה שגלותו אינה טבעית ולא מקרית, אלא גזרה אלוהית לצרפו ולבחנו ולהפיץ את תורתו ברבים, הוא מסתגל בנאמנות מדינית לארצו כמצווה עליו מפי נביאיו לאמור: 'ודרשו את שלום העיר אשר הגלית אתכם שמה... כי בשלומה יהיה לכם שלום' (ירמיהו כ"ט, ז), ועם זה שומר את לאומיותו ואהבתו ותקוותו לארץ מולדתו. שניות זו אינה יוצרת בקעים בנפש, אלא להפך – מתוך אהבה לארץ ישראל מוסיף אהבה ונאמנות לארץ גלותו.

(הרב בן ציון מאיר חי עזיאל, הגיוני עזיאל, 1953)

יציאת מצרים, הדור הבא

שם: זקלין כהנב
שנות חיים: התרע"ח (1917) -
התש"ט (1979)
שנת עלייה: התש"ד-1954
מקום: מצרים (ממוצא
תוניסאי-עירקי), ארצות הברית,
צרפת, ישראל
תפקיד מרכזי: סופרת, מבקרת
ספרות ומסאית
כדאי לדעת: ביתה שבכת ים
הפך מרכז כינוס של
אינטלקטואלים וסופרים
ישראלים.

...ראשל התלהבה כשאביה סיפר לה את סיפור הפסח, על חלומותיו של פרעה שרק יוסף היה יכול לפענחם וכיצד הצילה חוכמתו את מצרים מרעב. הוא סיפר לה על התפיסות של יוסף עם אחיו שכמעט רצחו אותו נפש ועל עם ישראל, שהתרבה במצרים וכשגדל מספרו - כך גברה השנאה אליו. וגם על עבודת הפרך ועל העבודות הקשה שסבלו מידי פרעה המרושע סיפר לה, ועל משה שהוציא אותם מעבודות לחירות. הוא סיפר לה על עשר המכות ששלח אלוהים להעניש את פרעה שהכביד את לבו, ועל בריחת עם ישראל, על הנערים הצעירים שנשאו את בצקם טרם יחמץ, על ים סוף שנבקע כדי שבני ישראל יוכלו לעבור בחרבה ושנסגר על רודפיהם, על עם ישראל שנדד ארבעים שנה במדבר, ארץ צלמוות, עד שהגיע לארץ המובטחת. באמצעות עם ישראל יתפייסו כל אומות העולם, אמר דוד, המשיח יצא מחלציו של עם ישראל להשכין שלום וצדק בקרב כל בני האדם על פני האדמה. דיכוי, גלות, בריחה, עינוי - עם ישראל כבר סבל את כל אלה ועמד בהם, וזאת הבטחה חיה שהמשיח בוא יבוא.

ראשל הרהרה בהתפעלות בעובדה שהיא רביים מבני משפחתה נושאים את שמות אבות-אבותיהם, והם חיים באותה מצרים שהתרחשו בה מקצת המאורעות. מתחת לחלונה זרם הנילוס, ועל גדותיו קני הסוף שבת פרעה מצאה ביניהם את משה התינוק. מחלונה יכלה לראות את הפירמידות שהאמינה כי אבותיה עבדו בפרך לבנותן, לבנה אחר לבנה; אבל שעה שהיא, צאצאה שלהם, עומדת ורואה אותן - הפרעונים נעלמו מבמת ההיסטוריה. הפירמידות נעשו לסמל למאבקם של בני עמה מפני שהם, נציגי דבר אלוהים, שרדו - וכל הממלכות מאז כבר עברו מן העולם. עכשיו הבינה ראשל מהי הדת שלה, ובעת הציפייה לבוא המשיח שוב לא הצטערה שאיננה קתולית כמו תרז: היא ידעה שהמשיח יבוא למען כולם... יעקב לקח את המצה מן המגש, הגביה אותה ואמר: "הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים. השתא הכא, לשנה הבאה בני חורין בארעא דישראל". כמנהג בגדאד, הוא עטף את המצה במפית וקרא לשני הנכדים הצעירים ביותר. ראשל עקבה בכמיהה אחרי בני הדודים שלה כשכרעו ברוך לפני יעקב; הוא קשר את המפית סביב כתפיהם כדי שישאו את המצות בשעת קריאת ההגדה, לזכר יציאת מצרים. "תן גם לראשל לשאת את המצות, היא הצעירה ביותר בינינו הלילה", ציוותה חתונה בנועם. לבה של ראשל קיפץ משמחה אך היא לא העזה לזוז כששמעה את יעקב אומר: "הבנים נשאו את המצות, לא הבנות". "האם בנות ישראל לא נשאו בעול יחד עם הגברים?", שאלה חתונה. "בשום מקום בתורה לא כתוב שלא נשאו", אמר סמואל, משועשע אך גם נרגש מתמיכת אמו בבנות מינה. "ובארץ-ישראל, בנותינו בונות את מולדתנו עם בנינו", העיר משה. "בואי, ראשל ילדתי", אישר יעקב את החריגה מהמסורת.

(ז'קלין כהנב, סולם יעקב, 1951)

העם שידע לשרוד

שם: עזרי דעי
שנות חיים: התרע"ב (1911) -
התשנ"ט (1999)
שנת עלייה: התש"ו-1950
מקום: תוניסיה, ארץ ישראל
תפקיד מרכזי: רב היישוב חצור
הגלילית וראש ועד הישוב
בתקופת הקמתו
כדאי לדעת: כל חיבוריו
שנכתבו בתוניסיה אבדו
במהלך מנסה מהגאים

עמים שונים כשהגיעו בתקופות שונות לידי משבר, לידי הרס וחרבן לאומי נפלו לדרוגות הייאוש, ונעלמו מאופק החיים, וזכרם ללא ייסוף עוד, אולם עם ישראל ידע לשמור על עוז רוחו, ואף בימי רעה ומצוקה חורבן ושמד, עלו בליבו ניצי החרות, הפדות, והשחרור, ובימי חושך וצלמוות קוה והאמין, ולפיד הגאולה האיר את חייו, ונסך בו עוז ותעצומות, לקיים חיו העצמאים בלי רתת וכחד. (חכם עזרי דעי, דעה והשכל, 1992)

התנאי לתחיה לאומית: קץ הפירוד הגלותי

דבר אל עמי!

מעי חמרמרו וליבי דוי עלי בראותי את הפרוד השורר בין האשכנזים והספרדים עד שכמעט חושבים אותם כשני גזעים נפרדים. אין אני בא לדבר על המנהגים השונים שהונחו כחיץ מפריד ביניהם, אלא רק על השאלה החשובה בדבר כשרות הבשר, הנוגעת כל כך ליהדות. קשה לסבול את החרפה והעלבון שגורמים האשכנזים לספרדים בעת שהם שוחטים את הבקר לא לפי "דיניהם" (!) מיד מפרידים את הבשר ומוכרים אותו לא לאשכנזים-זים חלילה אלא... לספרדים! כאילו אלה הם מן "גויים" חס וחלילה. ועוד דבר יותר נורא רואה אני פה בירושלים כי השכנים הספרדים והאשכנזים אינם משאילים את כליהם אחד לשני מחשש כשרות... גם האשכנזים לא שולחים מאכלים לבשלם בתנור אחד שבו מתבשלים מאכלי הספרדים... האם לא זה עלבון לאומי גדול? האם אין חילוקי דעות אלו גורמים להפריד את העם, להוסיף קרע על קרע? האשכנזים והספרדים היו רחוקים ולכן לא הורגשו חילוקי הדעות שהיו ביניהם באופן בולט. אבל עכשיו בתקופת-נו זו שחיים האשכנזים והספרדים במרכז אחד, עיני כל היהודים בארצות גלותם נשאות לארץ ישראל. אבל אין מי שיחשוב על הפירוד הגדול השורר ביניהם כמו שביארתי לעיל. צריך אפוא לרפא את הנגע ולהביא הסכמה בין שני הצדדים למען "לא יהיו עוד לשני גויים" חלילה. היהדות לא תפרה לעולם כל זמן שנושאי דגלה, מבלי הבדל עדה או מפלגה, לא יחברו ויאחדו יחד. לדעתי נחוצה עבודת האחדות של האשכנזים והספרדים קודם מעבודת התרבות או הפצת הלשון וכדומה. וכשיהיו כל היהודים

מאוחדים, ספרדים ואשכנזים יחד, אז יהיה נקל מאוד להוציא לפועל את כל המטרות הקדושות שיש לעמנו כמו הפצת לשוננו היקרה בפי בני ישראל, עבודת התרבות והתחיה הלאומית וכדומה. אז הכוחות יהיו יותר מאוחדים יותר פורים. עמי, עמי, מתי תתאחד? כבר היגיעה השעה לאחדותנו! נתעורר מכל קצוות ארצות פזורנו ובנה לנו אומה שלמה ומאוחדת לחטיבה אחת ובלתי נפרדת. יקומו הגאונים והרבנים היותר מפורסמים ויתועדו "ועד חכמים" למען יסירו את המכשולים העוצרים בעד אחדותנו הדתית והמסורתית. הלב פצוע יותר מדי. הגלות אכלה את נשמתנו אך לא כיבתה את ניצוצותיה. נלהיב את הניצוצות האלה, למען יהיה ללהבה גדולה, לשלהבת יה שתחמם את ליבותינו הקרים לתחיה לאומית דתית אמיתית!

(חיים אבואלעפיא, החרות, 2.1.1913)

שם: חיים אבואלעפיא
שנות חיים: שנת לידה לא ידועה - התרע"ח
מקום: ארץ ישראל
תפקיד מרכזי: חכם באשי של טבריה
כדאי לדעת: ייסד מסגרות יישוביות משותפות עם המושבות באזור טבריה

שער ג'

היחס לציונות

הרצל והגשמת חזון הנביאים

אחרי הדברים האלה החלה רוח ה' לפעם בלב איש גיבור חיל ורב פעלים מאחינו בית ישראל, הרצל שמו, אשר היה כמעט שקוע ואובד בין האומות והיה רם המעלה, בעל מידות נשגבות, וייתן אל לבבו להיטיב לעם ישראל, וכרגע נהפך לאיש מלחמה, מלחמת העצה והרעיון, לראות איך ובמה לגאול את הארץ ואת ישראל, וימציא כמה רעיונות נשגבות ויכתבם על גיליוני העיתונים...

כלל קבע 'חברת הציונים' שכל איש ציוני נחוץ לשלם פראנק אחד לשנה, והסך הזה יהיה לקרן קיימת לישראל. ועוד תיקן כמה אופני הכנסה. ומראשית כתב לו ספר, ויקראהו בשם 'מדינת היהודים', ובו כתוב כל מה שצריך לישראל לעשות עת יקחו ארץ ישראל מאת הממלכות. ובראשית הדפיסו רעיונותיו בעיתונים ואת ספרו הנזכר כמעט היה כמו איש חולם חלום אצל כל ישראל, או רובם ככולם, עד כי היו משחקים ממש על חלומותיו ועל דבריו, ורבים היו מתנגדים לו בפועל. ובכל זאת הגיבור הזה לא חת ולא נערץ והדפיס עוד למאות כמה וכמה עיתונים, והגלים רעיונותיו אחד אל אחד עד אשר החלו יחידים מאחינו לחשוב בדעתו. ואחרי אשר ראה כן, וכי הוא הולך וגדול, תיקן בנק גדול בלונדון ובירושלים למטרה זו, לקנות קרקעות בארץ ישראל וכן לקנות את ארץ ישראל בכללותה אם תסכים לזה מלכות תוגרמה (טורקיה – ע"א). ואחר כך הלך לו לכמה מלכים אדירים, וקיבלוהו בכבוד גדול בתור נשיא היהודים, והשתדל בכל עוז עם התוגרמים ולא עלתה בידו. ויש אומרים כי לרוב צערו חיים לכל ישראל שבק.

ואולם תלמידיו ושותי מימיו עם כמה מלכים אדירים נתקע בלבבם רעיון זה. ולעת עתה, הנה הרעיון הזה נתגשם מאוד מאוד, עד כי יצא לפעולות ממש, ומלכים אדירים כמו צרפת, אנגליה, אמריקה, משתדלים בכל עוזו תוקפם לכוון ממלכה ישראלית על ארצנו ועל נחלת אבותינו. ומקרוב הלכו לארץ ישראל כחמש מאות גברים מישראל חכמים מחוכמים בכל חלקי החכמות וההנדסה לראות אופן לבנות ולשכלל ארץ ישראל באופן נעלה מאוד, עד כי תהיה ירושלים כלילת יופי, משוש כל הארץ, מה שלא נעשה לשום אומה ולשון.

ועל פי זה ביארתי דברי הנביא (ישעיהו ס', ט"ו): "תחת היותך עזובה ושנואה ואין עובר ושמתיך לגאון עולם משוש דור ודור". דהנה ידוע כי בערים הנאורות יש איזה מקומות נודעים לתהילה ולתפארת כמו בעיר הבירה פריז ירום הודה, יש מקומות רבים אך לא כלה וכן בלונדון ירום הודה, וניו יורק ירום הודה וכדומה. והטעם דאם היו בונים כל המדינה על צד היותר טוב לפי רוח העת והשכלולים שנתחדשו בזמן האחרון היו צריכים להוציא כמה מאות מיליונים להרוס כל הבניינים המצויים והמכוערים זה כמה וכמה מאות שנים...

לא כן ארץ ישראל להיות שהיא אינה בנויה ואינה משוכללת וגם אין בה הרבה אוכלוסיה, ממילא אין מה לחשוב על זה ובנקל יכולים לשכלל את כולה בבנין ותיקון מפואר אשר לא היה בשום עיר ומדינה. כי מה שבני עכשיו בארצנו כמוהו כאין ולא שווה. נמצא שמה שהייתה עזובה ושנואה ואין עובר ואין בה בנינים הראויים ולא ריבוי אוכלוסין זה עצמו הגורם קלות לשכללה ולבנותה באופן נעלה מאוד. וזהו שאומר הכתוב תחת היותך עזובה ושנואה ואין עובר, באמצעות זה יהיה נקל לבנין ובנין להשיג אותך לגאון עולם למשוש דור ודור.

(הרב משה כלפון הכהן, מטה משה, 1920)

שם: משה כלפון הכהן
שנת חיים: התרל"ד (1873) -
התש"י (1950)
שנת עלייה: עצמותיו הועלו
ארצה ב-2005 לאחר שנפטר
ערב עלייתו לארץ
מקום: תוניסיה
תפקיד מרכז: הרב של גרבה
כדאי לדעת: במסע הלוויה שלו,
שארך שלושה ימים השתתפו
נציגי ממשל תוניסאים וצרפתים

שם: אברהם חכם
שנת חיים: התרמ"ב
(1882) - התשל"ד (1964)
שנת עלייה: התרצ"ו-1936
מקום: כרדיסטון, פרס, ארץ ישראל
תפקיד מרכז: רב הערים סנגר
וכרמשאה, רב המושב בית חן
כדאי לדעת: קשרו עם בכירי
ממשל בכרדיסטון אפשרו לו
לסייע ליהודי האזור

לשלב הגאולה ראוי מנהג אחד

'הסירותי את שמות הבעלים מפיה ולא יזכרו בשמם עוד' - אבל זה בא על שם הממלכות והארצות, שגלו ביניהם עם בני ישראל כגון אשכנז ספרד איטליה. כמו שרואים בעינינו - זה אומר: מנהג אשכנזי, וזה אומר: מנהג ספרדי, אחד אומר: מנהג איטלקי, אחד אומר: מנהג בבל, אחד אומר: מנהג פרס, ואחד אומר: מנהג בוכרה. וכן על זה הדרך כל חד פונה לדרכו ולמנהגו. אפילו בעת שעלו ובאו לארץ ישראל, כל אחד כמנהגו נוהג. וכן אם אחד יפנה אל אחד מראשי הקהל או אל וועד הקהילה או איזה אגודה קודם כל שואלים ממנו: מאיזה עדה אתה? - כלומר מאיזה אומה אתה, או מאיזה עם ולשון וגזע אתה? וכל זה אירע לנו בעונותינו הרבים, בעבור שנאת חנים שהיה בינינו, גלינו מארצנו בין אומות וארצות האלו, ונקרא שמם עלינו, והשם נשאר על שכמינו עד היום הזה.
(חכם אברהם חכם, ספר יזרעאלי, 1965)

האם ניתן להסתפק בארץ ישראל כלל חירות?

'לשנה הבאה בארעא דישארל בני חורין' - זה עכשיו, שאנחנו בגלות אבל יהי רצון שלשנה הבאה, נהיה בארץ ישראל, ארץ זבת חלב ודבש, לא תחסר כל בה, ונהיה כולנו שבעים דשנים ורעננים. ולא זו בלבד 'בארץ ישראל' - ועדיין תחת ממשלת האומות חס וחלילה, והם נוטלים חלב וטוב הארץ כמו שהיו בתחילת בית שני כמו שכתוב בנחמיה: 'הנה אנחנו עבדים, והארץ אשר נתת לאבותינו, מרבה תבואתה, ומלכים אשר נתת עלינו בחטאתנו'... אלא, בעזרת ה', נהיה שם 'בני חורין' - אין אדון לנו, זולתי יתברך לבדו, יראו עינינו וישמח ליבנו אמן כן יהי רצון.
(חכם שאול הכהן, ערבי פסחים, תרע"ז-1917)

התיתכן חירות אישית ללא חירות מדינית?

'השתא הכא - לשנה הבאה בארעא דישארל, השתא הכא עבדי - לשנה הבאה בארעא דישארל בני חורין' (השנה כאן - לשנה הבאה בארץ ישראל, השנה כאן עבדים - לשנה הבאה בארץ ישראל בני חורין) - חששו חכמינו זיכרונם לברכה שאולי לא תתקבל תפילתנו במלואה ויאמר לנו, כביכול, הקב"ה: "... ואומר להצילכם מידם ומידי גזירותיהם ולתתכם לחן ולחסד ולרחמים בעיניהם, להפוך את כל הארץ ואת כל הגוים 'שפה אחת ודברים אחדים', לאהוב את כל ישראל, ולכבדם ולתת להם זכויות אזרחיות ככל אזרחי המדינה באין הפליה, לתת להם הזכות המלאה לשרת בשרות המדינה בתור פקידים גבוהים, שרים... ויהיו להם חיים טובים, פרנסה טובה, עושר וכבוד, ונסו יגון ואנחה, ויתבטלו כל הגזירות... אבל נשאר בגולה חס וחלילה בארצות אויבנו... ולכן אנחנו צריכים להתפלל לה' יתברך קודם כל: 'לשנה הבאה בארעא דישארל' - לעלות וליראות על אדמת הקודש ללא כל תנאי... ואחר כך נבקש גם על שחרור הגוף וחירותו משעבוד. אבל שחרור הגוף בלי לצאת, אלא להישאר בגולה זה לא שווה, וזהו: 'השתא הכא' לבד.
(חכם מאיר יונה, הגדת מי ומי, נדפס לאחר מותו)

חיזה המדינה, כמעט במרוק...

שם: **יצחק אלשיך**
שנות חיים: התר"ח (1878) - התשט"ז (1956)
שנת עלייה: שנת ה-80 של המאה ה-19
מקום טוירה: ישראל
תפקיד מרכזי: ייסד את חברת 'אור חדש וצמח צדיק' שאפשרה לפשוטי העם ללמוד תורה עם תלמידי חכמים

כדאי לדעת: יצא להשתטח על קברו של יעקב אבוחצירא בעת התקרבות הגרמנים לארץ ישראל, הגרמנים נכלמו במרחק מה מקברו.

ראיתי מן ההכרח להודיע מתי יחונן ה' את שארית עם מרעיתו, ישראל אשר בחר לו לנחלתו ויקדש שמו ברבים, לעבדו שכם אחד, את רוח הטומאה יעביר מן הארץ, ותיגלה מלכותו יתברך, והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד...

עוד ידוע הוא מה שאמרו חכמינו זיכרונם לברכה: ששת אלפים שנה הוא העולם והשביעי חרב, והם כנגד ששת ימים, שנבראו בהם העולם, ויום השביעי שבת הוא לה'. ולכן עלינו לחשוב ולדעת בכיוון השנים לראות באיזה שנה משנות בריאת העולם תהיה מכוונת לסוך שעה חמישית שממנה ואילך תתחיל להתגלות הארת קדושת השבת אשר על ידה מתבטלין כל הדינים...

ובכן צא וחשוב חמשת אלפי שנה שכבר עברו הם כנגד חמשת ימים של השבוע ושבע עשרה שעות מיום השישי אם כן בהתחלת ניסן של שנת תרפ"ח תיגמר השעה ארבע וחצי מיום השישי, וכשתוסיף עליה עוד חצי שעה שהיא עשרים שנה ועשרה חודשים, דהיינו בחודש שבט שנת התש"ח תתחיל קדושת השבת להתגלות.

(חכם יצחק אלשיך, קונטרס היחיאל, התרפ"ח)

מכתב פתוח לעם היהודי: הגיעה שעת הצינות

אל העם! אם עיניך, עמי, פקוחות – הבט וראה אם התנועה המתחוללת בקרבנו בדמיון יסודה או בחיים; הקשב ושמע אם הד העבר מגיע לאוזנינו או העבר עצמו מתנער מעפר גלותו ומשמיע את צלילי שירתו! פקח עיניך וראה הניצוצות הדקים שנתפוררו מן הנשמה הלאומית הכללית, שהתגוללו עד כה תחת רגליים גסות וכפרו בחללו של העולם – איך הם מתקבצים ומתאחדים ונעשים לנשמה אחת, למאור אחד המפיץ קווי זוהר שאובים מן העבר הנר ומאיר את חיינו החשוכים והמעורפלים ומתווה לנו הדרך לעתיד לבוא! אך עיוורים המגששים באפלת הגלות לא יראוהו, לא יראו את האור הזה הבוקע ועולה כשחר ומפיץ פזי אור על הסביבה כולה. עד כה שרר חושך – חושך מכפנים וחושך מבחוץ; עד כה כוסינו בעלטה, בערפל כבד... ומסביב – בקעה גדולה מלאה עצמות, עצמות יבשות וצנומות ודלות, ועליהם עינינו בוכייה ונפשנו הומייה: "התחיינה העצמות האלה!?" התחיינה? והנה פתאום, בקע אור העבר מתוך ערפילי החושך ויאיר את הבקעה ורוח ממרום הערה על העצמות האלה והחיה אותן! ותחיינה העצמות, העצמות היבשות! כן! לא חלום נעים הוא זה, לא דמיון בלב. חזון מן החיים הוא, מן המציאות: האומה העברית הגדולה שהגיעה כמעט לרדת מעל במתה ההיסטורית בתור אומה שלמה, מוצקת ברוח אחת, הולכת ועולה – עולה ומופיעה לעינינו בדמות הדור העברי החדש! בראשית התהוות התנועה הגדולה בארצנו ברגע הראשון שבקע שחר עברנו, היו מי שפקפקו והסתפקו אם יעלה השחר, אם תתהווה התנועה, אם יעמוד הרוח בדור הצעיר והרענן הקם לתחייה. והנה עברו הרגעים הקשים והשחר עלה והתנועה נתהוותה והרוח עמד בו, בדור הצעיר והצעד הראשון נעשה! הדור החדש, הצעיר והפורח, קם וירתק את כבלי המוסדות שהעיקו את ידיו, קם וישבר את כבלי העבדות שהעיקו שלחצו את נשמתו – ויכריז את שחרורו! הכריז את שחרורו מהאפוטרופוסות הנכרית, מהעבודה הזרה ונשמתו העברית שפרפרה בתוך קן העבדות נחלצה ושאפה – רוח התחייה! ורוח התחייה עבר על ארץ ישראל, לא אך בארץ ישראל, לא אך בארץ מולדתנו העתיקה החדשה, כי אם גם בסוריה, לרגלי הלבנון, ופה חולל רוח התחייה נפלאות באמת, פלא גדול שלא הכינו אליו: לא דור צעיר שנשמתו הייתה מוטלת בין אורות וצללים, לא דור שחציו עבד וחציו בן חורין, אלא דור שלם שהיה כולו עבד, כולו שקוע בתהום ההתבוללות, דור שלם שנשמתו הייתה מפרפרת בין החיים ובין המוות – הדור הזה קם והכריז גם הוא את שחרורו, קם ויקרא את הקריאה הגדולה: עברי! אנוכי! עברי אנוכי! זוהי הקריאה הנשגבה שנשמעה היום מצפונה של ארץ ישראל ועד דרומה. וזהו היום קיוונו! לא נבילה ונשמתה בו! גדול הוא היום הזה, יום היסטורי החיי עמנו הגולה והנידח. זמן האביב הגיע לאמתנו. המים הזדוניים שגאה גאו עלינו – עוברים מעל פנינו. האפרוחים שגדלו בבתים זרים – שבים לבתיהם הם. הקשר שפסק כמעט בין העם ובין עברו הולך ונדבק, חוטי הדקים והרקובים מתחילים להתחזק ולהשתזר לחוט חזק, לחוט המאחד את העבר ואת ההווה ואת העתיד גם יחד. התנער העם לתחייתו הלאומית בארץ אבותיו. ועל התחייה הזאת משפיעה תחיית השפה, שבלעדיה יישאר העם גוסס! ברוכים תהיו, אפוא, אחי הנאמנים, מחוללי התנועה הגדולה שהכנסתם בחיי עמנו. עם ישראל יזכרם לטובה מדור דור!

(חיים בן עטר, החרות, 30.11.1913)

הצינות היא גאולת העם

שם: **ישועה שמעון חיים עובדיה**
שנות חיים: התר"ב (1872) - התשי"ב (1952)
מקום: תוניסיה
תפקיד מרכזי: שליח ציבור, חבר ברבנות העיר צפח

כדאי לדעת: על אף שהיה עני מרוד, נהל את קופת העניים של העיר צפח ביושר.

בני ציון היקרים! באוזנינו שמענו כי רבת מבני עמנו הנפוצים בקצווי ארץ עטו כמעיל קנאת ה' צבאות ויקרבו עצם אל עצמו קמו ויתעודדו להתנער מתרדמת הגלות המרה אשר הורידה קרן ישראל עד עפר. ויכוננו חברות חדשים לבקרים בכל ערי ישראל. ומגמת פניהם היא לעורר אהבת ציון בלב עמוסי התלאות ולהחיות זכרם מערמות עפר הנשיה. שני עמודי התווך אשר בית החברות נכון עליהם המטרה היקרה חיבת ציון ואהבת אדם ובכל מקום מוקטר מוגש מנחה טהורה איש כמתנת ידו לאוצר המטרה הרוממה הזאת אלה הם רוח החיה באופני החברות הקדושות ההם. המפעל היקר הזה הוא לנו כראי מלוטש לראות ממנו אותות הגאולה אשר האירו ברכים תבל ותהילתם מלאה הארץ. כל זה הוא עד ממהר ומופת חותך כי פקד ה' את עמו ויעל זכרם לפני כיסא כבודו. האח! מי שמע כזאת ולא ישליך נפשו מנגד. מי שמע כזאת ולא ישים על צווארו עבודות האהבה היקרה הזאת אשר היא עטרת תפארת.

(חכם ישועה שמעון חיים עובדיה, תורה וחיים, התשי"ב)

הצינות כאתחלתא דגאולה

בזה נמנו ארבע תקופות בחיי ישראל כעם וכמדינה, ובתורת ישראל ובדרכי התפתחותה, מאז מעמד הר סיני ועד ימינו אלה, ימי ה"אתחלתא דגאולה". תקופה ראשונה הייתה בבחינת "יום" מלא זיו וזוהר, שהחל באותו מעמד גדול ומופלא בהר סיני, בו ניתנה תורה לישראל "פנים בפנים". זוהר אותה תקופה נמשך בגילויי הנבואה שהאירו את חיי הרוחניים של העם, ועד לכתובים שגם הם נאמרו ברוח הקודש, בכל אותה תקופה ארוכה זכה העם לגילויי שכירת ה' בארצו ובמקדשו, ויחד עם זה חי העם חיים עצמאיים בבית ראשון ובחלקו גם בבית שני.

תקופה שנייה הייתה בבחינת "לילה" שבו נאספה רוח הנבואה שהאירה לישראל, ואז החלה פעולת הריכוז של פרשנות המקרא, "אלו המשניות". הייתה זאת תקופה שהחלה בה ירידה רוחנית בהיעדר נבואה, וירידה חומרית, שהחלה שוקעת גם שמש עצמאותו המדינית של העם. וגם יעקב אבינו הזקן כינה תקופה זאת ערב, "ולערב יחלק שלל" ועיין שם בפירושו רש"י.

תקופה שלישית, הייתה כבר בחשיכה מוחלטת של הגלות שבה אף לא נשמע קולו של עם ישראל כעם וכמדינה. "אין אומר ואין דברים, בלי נשמע קולם". תקופה זו נמשכה מאות שנים, שהיו לילה שחור מאוד לעם ישראל בפיזורי גלותו. וזו הייתה תקופת התפתחותה של ההלכה בעיקר, התפתחות ענקית ומסועפת של החוק שהגן ושמר על מסגרתו הלאומית של העם במרחקי-מרחבי גלותו החשוכים, ללא מדינה ושלטון. וכאן נרמז לנו בתנא-דברי-אליהו, על מה שעתיד היה להתרחש בסוף תקופה זו של ההלכות: התרחקות ישראל ממקורות תורתו ומאביו שבשמיים. מובן שסיבות רבות לירידה זאת, אבל כאן נרמזה סיבה הנובעת מעצם מהותה של ההלכה.

תקופה רביעית שהגענו אליה בימינו אלה ממש. שהגנו מאמינים שהיא אתחלתא דגאולה, נרמזה בהמשך הפסוק "בכל הארץ יצא קום, אלו ההגדרות שמקדשים בהן שמו של הקב"ה". תהיה זאת ברצות ה' תקופת זוהר של העם, שעליה נאמר בחזון נביא קדשנו, והלכו גויים לאורך ומלכים לנגה זרחך כי ה' יהיה לך לאור עולם. זאת מבחינה מדינית אך גם מבחינה רוחנית, כאשר ישוב העם לאהבת ה' ותורתו, באמצעות ההגדות שמקדשים שמו של הקב"ה בהם.

(הרב חיים דוד הלוי, מקור חיים השלם, 1967)

שם: **חיים דוד הלוי**
שנות חיים: התרפ"ד (1924) - התשנ"ח (1998)
מקום: ישראל (ממוצא טורקי)
תפקיד מרכזי: הרב של תל אביב-יפו וראשון לציון

כדאי לדעת: זכה בפרס ישראל לספרות תורנית

עותומניות וציזניות

בה"ליבראל" גיליון מ"ב יצא האדון רובין קטן מאיזמיר במאמר ארוך בשם "הציזנות באיזמיר". הכותב מותח דין קשה על הציזנות, מתמרמר על אלה הצעירים השוביניסטים שבעידנדא דרתחא הפריזו על המידה ועשו מה שעשו - פרופגנדה לציזנות - בלי חשבון, אך שמח הוא, בעל המאמר, כי כאשר עברה ההתלהבות ואחריה באו המחשבה וההתבוננות אז באה גם המציאות האמיתית, כלומר - הקיפאון והאדישות לכל התנועה. וכראיה לדבריו הוא מביא את נאומו של ד"ר ריזה סופיק ביי באיזמירנה גופא ואת דברי המורשים העברים שהצהירו, כי הממשלה מביטה על הציזנות כעל תנועה מדינית ולכן אין היא רוצה לשמע הימנה כלל. והבינו הצעירים שטעו - וימשכו ידיהם מהדבר והכול על מקומו בא בשלום. ועוד מוסיף הא' קטן ליעץ לעצמו עצות טובות שעל פיהן יחיה בעתיד: בארץ תורכיה.

אין לנחד כי יש בין דברי האדון קטן דברי טעם, אך דע עקא שאין הכותב דייק בלישניה וע"י זה נוגע הוא בפצעי עמו, ואינו מרגיש מה רב הכאב שהוא גורם לו... אמנם יכולים הננו "לשכוח את חלומנו הנעים למלוכת ישראל" - אחרי שנתה אין שום ציוני חולמו - אין ספק "כי עלינו להשתדל בכל כוחותינו ולתחייתה ולהפרכתה של ממשלתנו, עלינו לסגל לנו את שפת הארץ, עלינו לאהוב אהבה עזה את ארץ מולדתנו" וגם - לכשירצה - "לעבד ולמות בעד טורקיה" - אך "עלינו להיות רק עותומנים ולא דבר אחר" - היכן דמי?

מלמדנו רבנו אורחות חיים בנוגע ליחסנו עם העותמאנים - ועובר בשתיקה על יחסנו אנו לעצמנו: מברא הוא את חובות עמו הגדולות לטורקיה - ואינו מזכיר כלל מה צריכות להיות שאיפותינו ודרישותינו בתור עם יהודי לאומי. וכך בא הא' קטן להוציא שבשטא - הציזנות המדינית - מלב עמו ועזב את הלב ריק לגמרי... הטריח את עצמו לבער את הקוצים והדרדרים מן השדה והנה הניף ידו והכרית את הכל...

שם: יהודה בורלא
שנות חיים: התרמ"ז (1885) - התשל"ג (1969)
מקום: ארץ ישראל (ממוצא ספרדי)
תפקיד מרכזי: מורה וסופר
כדאי לדעת: זכה פעמים בפרס אוסישקין, ופעם אחת בפרס ישראל וביאליק

כנראה לא יכול הא' קטן להבין את התולדות המעציבות המוכרחות להוליד אחרי נשיקה וחביקה זו עם אדונינו העותומנים, לא חייש מר קטן להתבוללות והטמיעה - בזרם העותמי העתיד - אשר תכינה שורשים עמוקים בלב העם ותשגשגנה ותפרחנה, ואז וידינו על ראשינו... יסלח נא הא' קטן אם נאמר לו כי טועה הוא; אלפי שנים נדדנו מדחי אל דחי, בזרמים שונים ונוראים נלחמנו ונצא כמנצחים ועתה איננו חפצים לשכוח את עברנו, את עצמיותנו, את ישותנו...

ובכן ובבקשה מכם האפוטורופוסים והעסקנים בטורקיה! הכירו ראשונה את מחלת עמכם ואח"כ נתחווה... הכירו את דרישותינו, צרכינו; דעו מה זאת יהדות וציזניות ואח"כ הדריכוהו בדרכי ישר...

ואת האדון קטן הייתי מבקש שישתדל לבאר לעמו - לא רק בשיריו ובפיוטיו לציין - מהי הציזנות הלאומית, לא המדינית. יבאר לעם במאמרים תכופים באיזה אמצעים יתגדר ויתבצר למען יוכל לעמוד בפני רוחות שאינן מצויות, אך ובאי אלו דרכים יפתח העם את יהדותו, את שפתו ואת קולטוריותו, למען יוכל, לעתיד, לדרוש את זכויותיו מאת הממשלה בתור עם בריא וקיים.

(יהודה בורלא, החרות, 28.9.1909)

סמל המדינה כמטאפורה לקשר בין האל, עם ישראל וארץ ישראל

שם: מרדכי עטיה
שנות חיים: התרל"ח (1898) - התשל"ח (1978)
שנת עלייה: התרס"ח (1908)
מקום: סוריה, ארץ ישראל, מקסיקו
תפקיד מרכזי: ראש קהילת חלב במקסיקו סיטי, ראש ישיבת המקובלים 'החיים והשלום' בירושלים
כדאי לדעת: פסק כי אין להשתמש מחובת עלייה לארץ בתואנת איסור 'שלוש השבועות'

"ועשית מגרת זהב טהור, מקשה תעשה המנורה ירכה וקנה גביעיה כפתוריה ופרחיה ממנה יהיו" (פרשת תרומה כה, לא).

אם מחויבת כל אדם להבין את סמל מדינתו, ולדעת "על מה אדניה הטבעו או מי ירה אבן פנתה" (איוב לת, ו), כי מבלעדי הידיעה הזאת אי אפשר להיות אזרח נאמן לעמו ולארצו ולמדינתו, על אחת כמה וכמה וכל שכן וקל וחומר לכל יהודי ויהודי, למגדול ועד קטן, שחייב לידע ולהודיע ולהבין את סמל מדינתו, שהוא המנורה עם עלי זית משני צדדיה, על מה הם מרמזים. ונעלמה מעיני כל חי" (איוב כח, כט) כי גם נביא ה' משה רבינו נתקשה בה, כי כן כתוב בה "מקשה". וגם הנביא זכריה לא ידע על מה היא מרמזת, או מה שייכות יש בינה לבין ישראל, ואלהים הבין את דרכה (על פי איוב כח, כג), כי הוא עשאה ויכוננה, כמו שכתוב במדרש רבה סדר בהעלותך (פרשת טו סימן ד): כן עשה משה את המנורה אין כתיב, אלא כן עשה סתם, ומי עשה, הקדוש ברוך הוא.

לכן אמרתי אלקטה באומרים, מפי סופרים ומפי ספרים, בשפה ברורה, למען ירוץ קורא בו, וידע ידיעה ברורה ונאמנה מה חובתו לעמנו ולארצנו ולנחלתנו, וישליך כל חמדות התבל כמה שאמר הנביא "ביום ההוא ישליך האדם את אלילי כספו ואת אלילי זהבו" (ישעיה ב, כ) ויעוף לארצנו, כמו שכתוב "מי יתן לי אבר כינה אעופה ואשכנה" (תהילים נה, ז). ובמדרש רבה סדר נח: היונה ששלח נח והביאה עלי זית, היו מארץ ישראל. ויחיש מפלט לו "לפני בוא יום ה' הגדול והנורא" (יואל ג, ד) "כי הוא כאש מצרף וכברית מכבסים" (מלאכי ג, ב). ומי האיש החפץ חיים יקיים "להתהלך לפני אלהים באור החיים" (תהילים נה, יד), וזאת לשון רש"י ז"ל "לשוב לארץ ישראל" כי היא הנקראת ארץ החיים, כמה שכתוב "אתהלך לפני ה' בארצות החיים" (תהילים קט"ז, ט), ובתוכה אנחנו בטוחים מפחד האש הכתוב "כי הנה ה' באש יבוא" (ישעיה סו, טו) ובארצנו (אנו) שמורים על ידי הקב"ה כמו שנאמר "ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה" (זכריה ב, ט).

(רבי מרדכי עטיה, שמחת עולם, התשי"א)

קרושת לוחמי ישראל

שם: רחמים נאהרי
שנות חיים: התרס"ב (1902) - התשמ"ה (1985)
מקום: אלג'יריה, צרפת
תפקיד מרכזי: רב העיר עונבה, שוחט, אב בית הדין הרבני בפאריז
כדאי לדעת: על אף שכתב חידושים תורניים והלכתיים, הוא מעולם לא רצה שיפורסמו, אך תלמידיו פרסמו את כתביו לאחר מותו.

יש להעלות על נס את גבורתם ואומץ ליבם של לוחמי ישראל, שמתוך סירובם לחיות ללא מולדת עשו פלאות שקשה לתאר. להם תהא הזכות לתבוע ארץ זו ללא פשרות לשם תחיית עם ישראל. רק עיוורים יכולים שלא לראות את גילוי ההשגחה הא-לוהית ואת ההכרה, שאף פרעה הכיר בה: 'אצבע א-לוהים היא'.

(חכם רחמים נאהרי, אתחלתא היא, יום העצמאות התש"י-1950)

נה של נשמת האומה, אף לא הנגינה המערבית הארית הנבנית משכרותו של דיוניזים. זו היא הנגינה העברית הטבעית שמוצאה מאותה ההרמוניה הנפלאה של הנשמה המזרחית התמימה, ומקבלת היא את הקצב שלה מכינורו של דוד.

אמנם הרבה קטני אמונה נמצאים בתוכנו הסוברים, שאין נגינה עברית מקורית כעת במציאות, אבל כלום יכולים הם אפוא בזה למעט את דמות יוצרה? כלום יכולה יצירה עלובה זו לעמוד בפני יצירה שהיא מכבר בבחינת התהוות? כלל גדול בידינו מפי רבותינו האמנים: אין היצירה האומנותית יוצאת לאוויר העולם לא מתוך מלאכה ולא מתוך רצונו של היוצר. מלבד ליצירתו של איזה בעל חי. משנה זו ראשונה ונשנית היא בבית מדרשו של גאון המחשבה והשירה היוונית – אפלטון. הוא היה אומר: בשלושה דרכים היצירה האומנו-תית נבראת: בנבואה, בהתפעלות ובשירה.

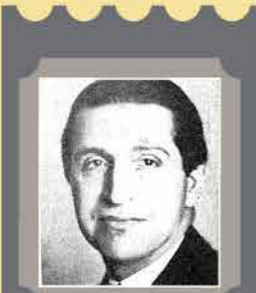
וגדולה מזו: צורה אומנותית חשובה עומדת להבראות בדור זה, שהרי היא נובעת מתוך שאיפתו העמוקה ותביעותיו התרבותיים – זוהי צורתה של הדרמה העברית. פתרון זה קיבלה היא בידי מפי משורר עברי, כששאלתיו פעם: "מפני מה עקרה היא ספרותנו ביצירות דרמטיות?" הסביר לי: "עקרה היא ספרותנו ביצירות הללו, מפני שכנסת ישראל שרויה בגלות, ואין השכינה של הדרמה שורה על היוצר אלא מתוך חדוות הנפש... יצירה זו דין הוא שתהא יונקת מתוך אותה הדבריות הבהירה וההסתכלות האישית שניטלה ממנו מיום שיצאנו לגולה ושמקורה בשוויון המשקל של כוחות הנפש.

אספקלריה בחירה זו חסרה לנו עכשיו עד כדי שנוכל לראות מתוכה את מאורעות החיים ומעשי בני אדם כמו שהם באמת... הנפשות שאנו בוראים אינן נפשות דרמטיות, כי על כן אין בהן היסוד הדרמטי שיש בידו להחיותן ולהטותן לדרך בה ישאפו ללכת. אין בהן הרצון העצמי, הנותן להן חיים עצמיים, ותאוות עצמיות במקום חיינו ותאוותנו אנו... משוררים אישיים אנו... משוררים גלתיים אנו, ומשום כך – אפיקים, משוררי עלילה, משוררי קינה, משוררי נפש, אך לא משוררי דרמה...

"אם כן אפוא אין מקום, לטעמך, ליצירתה של הדרמה בספרותנו?" שאלתי את ידידי זה כמתיימש. "אדרבה", ענני שוב, "אדרבה, בזמן שישאל שרונים על אדמתם יש ויש מקום ליצירה זו בספרותנו. ולא עוד אלא שיצירתה מוכרחת היא על אדמת ישראל, ואם לא בתקופה זו, שהיא עדיין שחריתה של התחייה – בתקופה שלאחריה, שהרי אין לך עם שיהא מסוגל כל כך ליצירתה של הדרמה, שכל עיקרה אינו אלא התנועה והחיים, כעם ישראל". חיים אנו עכשיו בתקופה הרת מעשים חשובים וערכים חדשים וצועדים אנו לקראת חג נהדר – לקראת חג התפתחותה של התרבות העברית, לקראת חג התפתחות-תה של האומנות העברית...

נכוים אתם, נכוים, הוי נביאי השקר, אל שום שלא נתקיימה נבואתכם... לבי לבי אליכם, נביאים עלובים, על שום שהסתוללה בכם נבואתם... ואולם, שמחים ומאושרים אנו שזכינו לתקופה כזו שהרצון והאמונה בתחייה – הם המושלים בעולמנו.

(אריאל בן ציון, הצבי, 27.12.1912)

שם: אריאל בן ציון
שנת חיים: התר"מ (1880) -
התרצ"ג (1932)
מקום: ארץ ישראל, אלג'יריה,
צרפת (ממוצא ספרדי-מחזאי)
תפקיד מרכזי שליח
ההסתדרות הציונית, סופר,
היסטוריון, משורר

כדאי לדעת: שימש כצייר
בקונגרס הציוני ה-11

התנאי לאחרות האומה: עברית

הלא אם אתם מבקשים אהבה ואחדות בין האומה הישראלית יותר ויותר, היה לכם לתקן שכל ישראל אנשים ונשים יגדלו בניהם בבקיות לשון עמם - הוא לשון הקודש. שכבר נודע שעיקר האחוה המדינית תלויה בשלושה דברים: אכילה ושתייה, חיתון זה עם זה, אשר ישמעו איש שפת רעהו. והרי שתיים הראשונות הנה באו. והשלישית? - צרת הלשון מרקדת בינינו. שהן בעוון בלע ה' פלג לשוננו. ומי בכל עמי הארצות אשר אבדו לשונם כמונו בעונות. אבל אם הייתם משתדלים במקום זה לפתוח בתי למוד לשון הקודש ולשון כלדי (ארמית, לידע הספרות הרבנית) שהוא מוכרת, כמה היינו מרויחים אמונה ואהבה אמת ושלוש.

(חכם ישראל משה חזן, האיש ומשנתו, נדפס לאחר מותו)

תחיית השפה העברית היא תחיית התרבות העברית

אל נביאי השקר

נכוים אתם נכוים – הוי נביאי השקר! על שום שלא נתקיימה נבואתכם: אין תחייתה של האומנות העברית שוב מן האפשרות! אין תחייתה של השירה העברית שוב מן האפשרות. זקנה היא ואי אפשר שוב לחדש את נעוריה! צעירה היא ואין בה משהו מן נשמתה של היצירה הטבעית! מופתים חותכים יש לנו עכשיו המוכיחים שתחייתה של השירה העברית אפשרית היא; יתר על כן חיה היא כבר, ולא עוד אלא שבמידה ידועה יכולה היא לעמוד בשורה ראשונה עם האומנות השירית האנושית הכללית. אנשים כמו ביאליק ומנדלי, טשרניחובס-קי וכהן – יצירותיהן יצירות הדור הן, ויסודן בנשמתה של כנסת ישראל.

ולא האומנות השירית בלבד. שאיפה עמוקה וחזקה הולכת וכובשת את לבו של היוצר העברי בן דורנו, להשיב אף את הצורות האומנותיות הללו שהלכו וניטשטשו במשך הדורות, הלכו ואבדו לעולמנו העברי. ולא הצורות העבריות הללו בלבד. שאיפה עמוקה וחזקה תוקפת את ליבו של האמן העברי בן דורנו להכניס את הצורות האומנותיות הללו שלא נתקבלו עד עכשיו – באלו של שם ושמקומן בבית מקדשו של יפת. דרושים דווקא עיניים פקוחות, חדות רצון וחדות יצירה ואמונה חזקה ביופי בכדי להיווכח לדעת שאומנות חדשה הולכת ומתהווה, הולכת ונוצרת בארצנו – אומנות הנגינה העברית. אין זו הנגינה המערבית הגלותית הנבנית מחורב-ומתהווה,

מצב עם ישראל כמצב השפה העברית

שם: **יחיא קאפח**
שנות חיים: התר"ו (1850) -
התרצ"ב (1931)
מקום: תימן
תפקיד מרכזי: חכם באשי,
מלמד תינטות

כדאי לדעת: לחם כל חייו נגד הקבלה והזהר, מתוך תמיכה בדרכי הרמב"ם והר"ס.

יתבונן המשכיל ויתרונן הירא והחרד אל דבר ה', על מצב עם בני ישראל בראותו אשר כל עם ועם מכל מפלגות הגויים מחבבים את לשונם ומגדילים את שפתם אשר חוננו עליה. ואשר הוחקה בה אמונתם ודתם איש ללשונו, ואנחנו עם בני ישראל מעת אשר גלינו מארצנו עזבנו את לשוננו הקדושה אשר דיבר בה אדם הראשון ובה ניתנה תורתנו הקדושה בהגלות כבודו יתברך על הר סיני ואמר לעמו: 'אנכי ה' א-להיך'. ולא עשינו כמצווה עלינו: 'ולימדתם אותם את בניכם לדבר בם'... ולקול הקורא במכתבי עתים, בימים ההם, מאת ה' אליעזר בן יהודה לתחיית השפה העברית הקדושה, נכספה נפשנו אך ורק בדברים ושיחות בעלמא, ולא באה לידי התגשמות עד שנת תר"ע, אשר אז הואילה ממשלתנו הרוממה ממשלת תוגרמה לפתוח בתי ספר לילדי בני ישראל...

(מארי יחיא קאפח, מלחמות השם, תרצ"א-1931)

התמודדות עם החשש כי העברית תביא לחילון

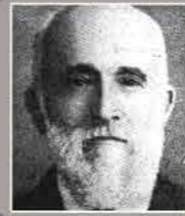
שם: **ניסים אוחנה**
שנות חיים: התרמ"ב (1881) -
התשכ"ב (1962)
שנת עלייה: התרמ"ז-1886
מקום: אלג'יריה, ארץ ישראל,
ארצות הברית, מצרים, מלטה
תפקיד מרכזי: רב ראשי
באלכסנדריה, פורט סעיד,
מלטה, עזה

כדאי לדעת: הקים מקווה טהרה לנשים בעזה, אך במלחמת העולם הראשונה גורשו יהודי עזה, חלקם אף מחוץ לארץ ישראל.

לכבוד מערכת החרות, שלום. ביום הראשון כ"א המנחם אב אחרי הצהריים ביקרתי את התלמוד תורה "שערי תורה" השייך לאחינו האשכנזים ביפו ת"ז ושבעתי נחת מאוד בראותי תלמידים בני 13-14 קוראים תלמוד. אך מה מאוד נעצבתי כשבחנתי את התלמידים וראיתי שאינם יכולים לענות ולבאר את הסוגיא בעברית. וכשפניתי למע' המשגיח והמורים מדוע זה השפה הז'רגונית (אידיש - ע"א) היא השלטת במאור זה? האין אפשרות ללמד אותם את הסוגיות עברית בעברית? ולפזר את ערפילי הז'רגון המכסים את אור השמש ואז אור השמש יזהר בתוקפו! על שאלתי זו ענוני תשובה בדחייה כזו: אמת הדבר, שצדקת דברייך, אך יראים אנו שאם תשלט השפה העברית והביאורים יהיו רק בעברית שמא חס וחלילה ייטו התלמידים אחרי ההשכלה והלאומיות ויעזבו את הדת לכן מוטב שילמדו בתרגום ז'רגונית, ואל ייטו מדרך הישרה התורה והמצוות, כן הישיבו לי. אך שערך נא רבותי וראו, כי בין כך ובין כך מגיע נזק לשפתינו החיה והקדושה. ואיזה מעטה כלמה העטו עליה "שני הצדדים" היינו הלאומים החפשים שבסביבתם נהיה הדבר הזה ששפתינו לא תוכל לחדור לכל בתי החינוך וסוגרים לפניה הדלתות במקום תורה כזה הנז'. ואלמלא הפחד מהחפשויות כי אז כבר פרשה שפתנו הקדושה את כנפיה על כולנו לקיים בנו תורה וספרות ולאומיות יחד. והצד הראשון התובע רק תורה, ואת העברית עזבו לבלי להתערב בהשכלה ולנטות מדרך הישרה, גם אלה לא טוב עשו. אדרבא, להפך, לאידך גיסא מדוע אינם חוששים בלמדם את השפה הז'רגונית לתלמידיהם. שמא יטו חס וחלילה התלמידים אחרי הז'רגונים וילמדו ממעשיהם הרעים הלא גם פה יש חשש לחופשויות ולערבוביה? אי לזאת יסלחו נא לי כי חשש זה אינו חשש כלל. ינסו נא ויראו כמה ברכה יראו בעמלם אם יקריאו את התלמידים עברית בעברית. כי אז יתקיימו שניהם יחד דת ולאומיות. ומי ייתן וישמעו לי שני הצדדים, ויסירו נא את המכשול העוצר ומפריע לשפתנו החיה החביבה לכולנו, ואז נזכה לראות דור עברי דתי ולאומי יחד דורש טוב לעמו ודו"ש.

(חכם ניסים אוחנה, החרות, 13.8.1912)

אין כבוד לאומי ללא השפה העברית

שם: **נסיים בכר**
שנות חיים: התר"ח (1848) -
התרצ"א (1931)
מקום: ארץ ישראל, טורקיה,
סוריה, בולגריה, ארצות הברית
(ממצא חמני)
תפקיד מרכזי: מורה

כדאי לדעת: הקים את "בית הספר המקצועי", ואת חברת "תחיית ישראל" שלימדה עברית בבתי הספר

מזה כחמש ועשרים שנה, החליטו אנשים אחדים בארץ ישראל להשתמש בשפתנו העברית ולדבר בה בביתם כשפת אמם. האדונים בן יהודה וילין, שהיו אז מורי עברית בבית הספר של הכ"ח, הורו את העברית עפ"י השיטה הטבעית, "עברית בעברית" והתוצאות היו מפליאות. הד"ר אדלר, ראש רבני בריטניה, שסייר את ירושלים בתקופה ההיא, התפלא לשמוע את תשובות תלמידי האלינץ (אליאנס) בעברית על כל השאלות ששאלם בידיעות הטבע ובכל ענפי תכנית ביה"ס. בימים האחרונים, כשעלתה שאלת החינוך על שולחן בית מורשי העם העות'מני, דרשו היוונים והארמנים בעוז את הזכות ללמד בבתי הספר שלהם את שפתם הלאומית. אך אנו היהודים שמנו מחסום לפינו ולא דרשנו כלום. אי אפשר להכחיש כי השפה העברית הולכת ורוחשת לה חברים רבים, הולכת ונפוצה בין כל שדרות העם הישראלי. גם פה בניו יורק ובעוד ערים אמריקניות ואירופיות, ישנם גני ילדים שבהם שפת הלימוד העיקרית היא השפה העברית. ישנן גם אגודות "מפיצי שפת עבר" שכל חבריהן מדברים ביניהם אך ורק בעברית. ובכן, טבע הדברים מחייב כי גם בממלכת תוגרמה, תהיה השפה העברית שפתם הלאומית של היהודים כמו שהשפות היוונית והארמנית הן שפותיהם הלאומיות של היוונים והארמנים. ומה אנו רואים כעת בתורקיה? בבגדד, בדמשק, בתימן ובמצרים

היוונים אחינו בשפת ערב. בירושלים, בצפת ועוד מדברים בז'רגון. פה ז'רגון, שם ספרדית וכן הלאה. כל השפות הללו צריכות להיעלם ולתת מקום לשפה לאומית אחת: העברית.

ועל כן מקום ההתחלה הוא: בית הספר. שם צריך לזרוע את הזרע הראשון. השפה העברית צריכה להיות השפה היחידה של בתי הספר בתורקיה, כמו שהיוונית והארמנית הן השפות העיקריות בבתי הספר היוונים והארמנים. וכשהתלמיד ירכוש לו ידיעה הגונה בשפתו הלאומית שבהכרה תהיה שפת האם שלו, אז יתחיל ללמוד שפת המדינה: התורקית. אחרי זמן, כשהצעיר יאבה לעסוק במסחר או להגר לערים אחרות אז ילמד גם את השפה האנגלית, הצרפתית או אחרת... אמנה עתה את תוצאות השיטה הזאת: אחדות. כל בני עמנו יתאגדו ויתקשרו בקשר אמיץ: השפה.

כבוד. כמה צעירים בממלכה נכלמים להסכים כי מזרע היהודים המה. כמה פעמים מתפארים על אשר נחשבו בעיני חבריהם לתורקים או יוונים. אך כשכל בני הנעורים האלה, ידעו ידיעה עמוקה את שפת אבותיהם לא יבושו, בטח, ממקור מחצבתם אלא להפך יתפארו בו.

ועל כן, למען הגיע לתכלית זו, הנני מתכבד להציע לפני אדוני, ייסד בעיר הבירה קושטא, תחת השגחתו, בית ספר גבוה שממנו יצאו כל מורי העברית לבתי הספר בתורקיה. מוסד כזה ייתמך לא רק מצד חברת כ"ח, אלא גם מצד כל החברות הישראליות ומנדיבי עמנו באירופה ואמריקה. ציונים ולא ציונים יתנו ידם למפעל כביר כזה.

המסור לאדוני בכל ליבו, ניסים בכר.

(מכתב גלוי לראש רבני טורקיה הרב חיים נחום, החרות, 12.10.1909)

הוקרה לאליעזר בן יהודה מחייה השפה העברית

זכורני, כי לפני שנים אחדות, בהגיע שנת חצי היובל לעבודתו הספרותית של מר אליעזר בן יהודה, רצו אנשי ארץ ישראל לחוג את החג הזה ברוב פאר והדר והאדון קרישכסקי שהיה אז בירושלים קיבל עליו לסדר את זה ויחד איתו החלטנו להוציא גיליון של ההשקפה שבו ישתתפו הסופרים העברים בא"י, לכבוד חתן היום. וכך היה. איש ממנו מסר מאמר לדפוס מבלי ידיעתו של עורך ההשקפה, והעבודה החלה. אך עד מהרה נודע הדבר הזה למר אליעזר בן יהודה ויפרק את האותיות המסדרות ויניאנו מלבצע את זממנו, כי לא רצה, כי באותו הגיליון עצמו שהוא עורכו, יצאו לדבר בשבחו, מפני הטעם הידוע: יהללך זה.

ובאמת צדק מאוד בדבר הזה. את החג היו צריכים להכין בני ארץ ישראל ולא ההשקפה. ככה ספדו תמו כל החלומות הנעימים על דבר החג שתושבי ארץ ישראל מדן ועד באר שבע צריכים היו להכין מאליהם מבלי כל דחיפה מהחוץ, אך הם נרדמו והגיליון לא הופיע.

אך אחדים מצעירי הספרדים שהשפעתו של מר בן יהודה עליהם הייתה עצומה, התאספו לאסיפה ויחליטו להגיש מנחת זיכרון, לו גם דלה, לחתן היובל, ובו ביום נאסף סכום כסף הגון שבו הוכן אלבום פרחי ארץ הקדושה, נהדר, מעצי זית מעשי ידי אמן, מקומות היסטוריים ממראות הארץ חקוקים משני עבריו, ובתוכו על קלף לבן ובכתב אשורי נהדר, כתובה האיגרת הזאת:

"לכבוד אלופנו הנעלה, ראש מחיי שפתינו החכם הנודע לתהילה, מורנו היקר מו"ה אליעזר בן יהודה. הואל נא, מורה יקר, לקחת ברכת צעירי ירושלים הספרדים, מוקיריך ומעריציך, ליום מלאת חמש ועשרים שנה מיום קראת את קריאתך הראשונה להשיב את עמנו לתחייה. הננו מביעים לך בזה את רגשי תודתנו העמוקה, בעד עבודתך

הפורייה בשדה ספרותנו במשך חמש ועשרים שנה, ולטובת תחיית עמנו בארצו, כי למן היום אשר דרכו רגליך על אדמת אבותינו הקדשת את כוחותיך וכישרונותיך המצוינים, את בינתך הרחבה ורצונך החזק, למטרה הגדולה משאת נפשך: תחיית השפה העברית." ע"י הדבר הזה, יתנחם מר בן יהודה כי גם אנו הארצישראלים יודעים להכיר ולהוקיר את עבודתו הכבירה והפורייה לתחיית שפתינו, ארצנו ועמנו, וינעימו לו את שנותיו האחרונות למען יוסיף עוד חיל ואומץ להעשיר את ספרותנו הענייה ובפרט לבצע את חיבורו הענקי הגדול "מילון הלשון העברית הישנה והחדשה" שיהיה מצבת הזיכרון היותר נפלאה שנוכל להקים לעובדנו החרוץ הזה.

(אברהם אלמליח, עיתון החרות, 21.3.1910)

שם: אברהם אלמליח
שנת חיים: התרמ"ו (1885) -
התשכ"ז (1967)
מקום: ארץ ישראל, טורקיה,
סוריה (ממוצא ספרדי)
תפקיד מרכזי: עורך עיתון
"החרות", מורה, חבר הכנסת
הראשונה

כדאי לדעת: העיד בעד סטבסקי ואחימאיר במשפט שנערך להם בו האשמו ברצח ארלוזורוב

עלייה

קריאה לעלייה

הנני ניגש לדבר ולעורר את לבב אחינו בני ישראל אל הרמת דגל אומתנו הישרא-
לית, ודגל ארצנו ונחלת אבותינו ולדבר מעט קט משבחה...

כי לא רק לאהוב אותה מרחוק זאת חובתנו, רק צריכים אנו לחוג בחגה ולשוש איתה משוש, ולעלות בהמון רב להתיישבות חדשה, ולעשות העשיות חדשות ליישוב הארץ - זאת היא מטרתנו וזה יפה לנו. לכן מי שחננו ה' עושר ונכסים ודעת צלולה, יכין עצמו לזה לעלות שם, בעודו קטן, לבנות ולנטוע ליישוב הארץ. וזהו עיקר פרי האדם ופרי הציונים, ה' עליון יברך אותם, אשר יגעו ועמלו זה שנים רבות. הכל הוא להתיישבות כזאת של נטיעות ועניינים המתקיימים דור אחר דור...

וכל מה שקנינו ונטענו על ידי הציונים והזולת, עוד לא יצאנו ידי חובתנו הראוי לנו, וכל אחד ואחד מחויב להשתדל, להתאגד, ולהתאחד בדבר זה, לבנות ולטעת להשכיל להיטיב, הן בגופו הן בממונו.

(חכם דוד עידאן, משכיל לדוד, התשי"ד)

שם: דוד עידאן
שנת חיים: התרל"ג
(1873) - התשט"ז (1955)
מקום: תוניסיה
תפקיד מרכזי: מוהל, בעל
תוקע וחזן בבית הכנסת הגדול
של גרבה

כדאי לדעת: הקים את בית
הדפוס העברי הראשון בגרבה,
וקרא לו "דפוס הציוני"

כך עלו

התחלנו לארגן את העולים מצעדה בקבוצות גדולות לצורך העלייה. בפגישות של הפעילים הוחלט, כי הרב משה עמר ויעקב עמר זצ"ל, ואנוכי ניסע למערב תימן, אל ארץ ההרים הגבוהים, כדי למסור לאחינו שם את בשורת הגאולה, וכדי לדרבן אותם להתארגן לעלייה...

השבח לאל כל יושבי הקהילות בחבל ארץ זה השתכנעו מדברינו, וקיבלו עליהם לנטוש את תימן ולעלות לארץ ישראל. הם הסבירו לנו כי ירתמו למשימה קדושה זו, לאחר שיתירו את הקשרים הכלכליים שלהם עם השכנים הערבים, ולאחר שימכרו את רכושם.

מן הראוי להדגיש כי ארץ המערב הייתה משופעת בגשמים וידועה בתנובתה החקלאית הטובה... כמו כן ישבו שם אחינו לבטח בין דודניהם בני ישמעאל. אף על פי כן הסכימו יהודים יקרים אלו להיפטר מרכושם, ולצאת לדרך לא נודעת, וכל זאת בכדי להגשים את התפילה בת אלפי שנים.

(הרב עובדיה יעבץ, יהודי צעדה וסביבותיה, נדפס לאחר מותו)

שם: עובדיה יעבץ
שנת חיים: התרפ"ב
(1922) - התשע"א (2011)
שנת עלייה: התש"ס-1949
מקום: תימן, ישראל
תפקיד מרכזי: רב קריית עקרון

כדאי לדעת: היה שליח הסוכנות
בתימן עד שכל יהודי תימן עלו
ארצה בשנת התשעים.

הכבייה לציין

אני הגבר, מיום עמדי על דעתי, עמד לנגדי המאמר, ת"ר, לעולם ידור אדם בארץ ישראל, שכל הדר בארץ ישראל, דומה כמי שיש לו אלוה, וכל הדר בחוצה לארץ, דומה כמי שאין לו אלוה (כתובות ק"י, ע"ב).

כל אלה הדברים, ועוד כהנה וכהנה כתובים ומאמרים, היו רצוא ושוב ברעיוני, ופעמים חיבת הארץ עלתה בלבי כליבת אש, ועלה ברעיוני, לעזוב את ארץ מולדתי וכל טובה ולעלות אל הארץ, ומה גם במוצאי כל חג שאומרים בלהב קודש, השיר הידוע לספרדים: "לשנה הבאה בירושלים" (נדפס בכל ספרי האזהרות של חג שבועות), אז השלבת הייתה עולה בתוקפה, וגלי מחשבות מתרוצצים בדמי. ומה גם! ומה גם! בהיותי מוזמן לפעמים לקשר של איזה זוג, או שותפים, לקשרם ולחייבם בקניין סודר ובקנס, בתנאים, נאים, שקיבלו עליהם לעלות אל הארץ, בהיותי סופר מומחה, הייתי מתקנא מאוד מהם, עד שהיו זולגות מעיני דמעות...

ואמנם בלבי היה הדבר יוקד כאש, ותמיד הייתי חושב, מה זה עשה אלוהים לנו? במקום לחסל את הגלות, אנחנו עושים לה כיוונים להמשיכה ולקיימה? עד אשר לפעמים היה דמיוני מטעני לראות מי שהוא מדבר אליי עם מראות וחזיונות, ואז הייתי נסוג אחור, ומתגבר על רגשותיי הדמיוניות למחותם מזכרוני, כי יראתי פן אכנס חס וחלילה לשער השיגעון ויוציאו עליי שם רע שאני הוזה. ונשאר הדבר כך, עד שנת התרפ"ד באדר, שנקראתי לשרת בקודש רב יחידי בעיר תלמסאן ואגפה, עשרות כפרים, באלג'יריין, שאז עול הציבור והיחיד ימים ולילות, עקר ממני הדבר הטוב הזה...

ומאותו היום חזר אותו הזיק הקדוש ונעשה בלבי לשלהבת גדולה, והתחלתי לעורר הציבור לעלייה, ואך לא הועילו דברי כלום, כי יהודי אלג'יריין, לבם היה אטום, חתום, סתום משמוע דבר זה, מרוב השלווה והשקט וכל טוב שהיו חיים בו. ובפרט מחסרון ידיעתם השפה העברית המדוברת בארץ, והם אינם מדברים, רק צרפתית וערבית מגומגמת, ובכן חזרתי לדבר על עזרה כספית, וזה הועיל קצת...

ומאותו היום התחלתי לחשוב הרבה בדבר, ואך השטן מצא עוד מקום לקטרג, איך תעזוב רבנות עם משכורת גבוהה, קבועה, ממשלתית, ותלך כאיש הדיוט לבקש פרנסה? ואך המקום ב"ה חתם פה שטן, כי בשנת תשכ"ב יצא דבר מלכות, שכל עובד ממשלתי, יהודי או רמאי, מבן שבעים שנה ישוב מצבא העבודה ולא יעבוד עוד, והבטיחו על הענקה חודשית, מגמלא אוניוה, וכל הרבנים בשמעם נדדעזעו, ועשו כמה תחבולות לעמוד על משמרתם ולא הועילו, ואני בחסד אל שמחתי באומרים לי, כי אמרתי מאת ה' הייתה זאת, אשר בית ה' אלך עומדות יהיו רגלינו בשערי ירושלים.

(הרב יוסף משאש, אוצר המכתבים, התשכ"ח)

עליית אף על פי כן

בכל ימי חיי, תמיד היתה מחשבתי ומגמתי לעלות לארצנו הקדושה, לשכון כבוד בה, ובפרט מיום שהעיר ה' את רוח בני ישראל, ונפח בקרבם ניצוצי טהרה, וקרב עת אתחלוא דגאולה, ואזרו חיל ועלו ארצה, וה' עזרם, ולה' המלחמה כמו שנאמר: ה' איש מלחמה, ונלחמו עם האויבים ונצחום ונתנה לישראל, ולא בכח יגבר איש - רק בכוחו הגדול וזרועו הנטויה, שלמי שירצה יתננה.

מאותו זמן גמרתי בדעתי לעזור את החו"ל ולעלות אל הקודש, אל ארצנו הקדושה לשכון כבוד בה, וכמו שכתב דוד המלך, עליו השלום, בתהלים: 'הנה ארחיק נדוד אלין במדבר סלה', ודרשו רבותינו זיכרונם לברכה: טוב לו לאדם שילין במדבר ארץ ישראל ולא ידור בארמון מלכים בחו"ל, זהו שאמר: 'אלין במדבר' - אפילו באהל במדבר. והתחלתי להכין את עצמי ולבקש מן הסוכנות שהם ממונים על העלייה לתת לי רישיון לעלות, ולא הרשוני לעלות, עד שנתחייב בני חמודי ואור עיני, משה, ישמרהו צורנו ויגאלו, הנמצא בארץ ישראל משנת תר"ץ (1938) שהוא עלה בעודנו בחור, וכשקיבל עליו להיטפל בי וגם לשלם עלי ועל אחותו את כל הוצאות הדרך, נתנו לי רשות לעלות לארצנו הקדושה, ברוך ה' שהחיינו וקיימנו והגיענו לארץ ישראל, וזכינו לדרך על עפרה ולישון על אדמתה.

(חכם שמואל מרציאנו, ויען שמואל, תשי"ט-1959)

שם: יוסף משאש
שנת חיים: התר"ב (1892) - התשל"ד (1974)
שנת עלייה: התשכ"ד-1964
מקום: מרוקו, אלג'יר, ישראל
תפקיד מרכזי: רב עיר תלמסאן שבאלג'יר, דיין במקנס, רב העיר חיפה

כדאי לדעת: עיטר את שערי ספריו ואף זכה לאות כבוד ממלך מרוקו.

שם: שמואל מרציאנו
שנת חיים: שנת לידה לא ידועה, נפטר בשנת התשכ"ב (1962)
שנת עלייה: התשט"ז-1956
מקום: מרוקו, ישראל
תפקיד מרכזי: רב בחמש ערים במרוקו

כדאי לדעת: עלה לארץ לאחר פטירת אשתו והתיישב בלוד.

המוצא האחרון: העלייה

"...ורק זה האחד שנשאר לאחרונה, ראה דרך טובה רק אחת - אלך ציונה". (פזמון עממי), ובכן ללכת ציונה! נגמרו! אין לנו כאן מה לעשות ואין אפשרות לעשות ולמה נכלה לשוא כוחנו? וככה לבסוף החלטנו לעשות עוד נסיון נועז ומסוכן מאד, שהיה יכול לגרור אחריו תוצאות קשות ולהיגמר במאסר ובגולה, אבל דרך אחרת לא היתה וניגשנו אל הענין, החלטנו לסדר הגירה מאורגנת של מאות משפחות לארץ-ישראל ובאופן כזה להציל את כל מה שאפשר להציל ואת הנשאר לקשור בתקווה לגאולה שלימה לעתיד. אבל איך לגשת אל שאלה זו ובאיזה אופן להציג אותה לפני הממשלה, שהיא לא תגלה פה את הטנדנציה הציונית? איך לסובב אותה, לסדר את הענינים ככה שהממשלה תהיה מוכרחה לענות הן ולהסכים לה?...

זה היה בשנת תרפ"ד-תרפ"ה. העלייה הרביעית היתה בעם תקפה ובארץ ישראל היו מגיעות ידיעות, אם כי מצומצמות ורזק בעריכה הסובייטית, אבל מרהיבות ומשמחות ונותנות תקווה בלב שאכן הולכים ונוצרים שמה "מדינה עברית", ועולם מתהווה והלב נמשך כל כך להיות בבונים. וכך נוצרה אצלנו אילוזיה של אפשרויות גדולות, סידור הגירה של מאות משפחות והתאחזותן בקרקע. אמנם כל כך תמימים לא היינו, ידענו את הקשיים הכרוכים בדברים כאלה. ידענו, שאין דומה שמיעה לראייה והמציאות היא אחרת לגמרי. אבל בדבר אחד לא הטלנו ספק, באפשרות של עבודה הנותנת

אמצעי קיום לעובד ואחיזה בקרקע. ובתקוות כאלה ניגשנו לארגן הגירה ראשונה של 200 משפחות. מובן, שכל זה לא היה "חד וחלק" כל כך לסבב את הענינים ולהביא את הדבר לידי כך, שהממשלה הסובייטית תסכים להגירה מאורגנת ושילוח מלאכות, הדבר היה מסוכן מאד ומרגע לרגע היה החופש שלנו תלוי מנגד. היא היתה עוקבת אחרי מהלך הענינים בשבע עינים, גם מזמינה את אחדים מהגרשמים להגירה, את האנשים הפשוטים והתמימים, חוקרת אותם, שואלת מה הביאם לידי כך שבחרו בדרך זו, לעזוב את גרוזיה ולהגר לארץ אחרת, מי הם המעוררים אותם לכך והמנהלים תעמולה בקרב ההמון? רצתה לגלות עקבות של אורגניזציה חשאית. אבל כלום לא העלתה בידה. הענינים היו מסודרים באופן כזה, שקשה היה למצוא את "האנשים". וסוף סוף אחרי מאמצים יוצאים מין הכלל, רעידת-לב בין תקוה ויאוש, קיבלה המלאכות רישיון לנסוע לארץ-ישראל - ונסענו. גדולות היו תקוותינו בצאתנו לדרך ורבה היתה שמחתנו בהגיענו לארץ אבות. לא היה לנו שום ספק, שאם לא הכל לפחות למחצה יעלה בידינו למלא אחרי תוכניתנו ולסדר הגירה של המשפחות, אשר יוכלו להסתדר בארץ, לעבוד ולחיות חיי אנשים היושבים על אדמתם. תלינו תקוותינו בהנהלה הציונית, בשאר המוסדות המיישבים, שכה הרבה שמענו עליהם בגולה, גם חלמנו על יצירת איזה "פונד" (קרן) בחוץ לארץ להתישבות יהודי גרוזיה. בתקוות אלה נסענו אני וחברי בתור מלאכות ובאי-כח היהדות הגרוזית לארץ-ישראל. אבל... באנו ראינו וצריך להגיד את האמת, שבהרבה הרבה נתאכזבנו.

(נתן אליהשווילי, היהודים הגרוזים בגרוזיה ובארץ ישראל, נדפס לאחר מותו)

ארץ הקודש - הפיתרון לחילון

מדי עוברי בארצות החופשיות, ראיתי בני עליה טובים וישרים, גם התערבתי עם שונים, ההולכים בדרך לא טוב... רוח בטני הציקתני, לחבר המחברת הקטנה הזאת, לעורר את האהבה - אהבת ארץ הקודש, ולהעיר אוזן בני עמינו וראשיהם שופטיהם ומנהגיהם.

(חכם אליהו בכור חזן, זיכרון ירושלים, תרל"ד-1874)

שם: נתן אליהשווילי

שנת חיים: התר"ג (1893) - התרפ"ט (1929)
שנת עלייה: התרפ"ז-1925
מקום: גרוזיה, ארץ ישראל
תפקיד מרכזי: מראשי התנועה הציונית בגיאוריה ומייסד בית הספר העברי בטביליסי

כדאי לדעת: פעל נמרצות נגד הרומים האנטי-ציונים שפעלו בגרוזיה-מתבבלים, רבנים וחב"ד.

שם: אליהו בכור חזן
שנת חיים: התר"ח (1848) - התרס"ח (1908)
שנת עלייה: שנת ה-60 של המאה ה-19
מקום: טורקיה, ארץ ישראל
לוב ומצרים
תפקיד מרכזי: הרב של טריפולי ואלכסנדריה, דיין ושר"ד

כדאי לדעת: הפיוט שכתב, "אוחיל יום יום אשתא" מושר עד היום בשבת פרשת בא אצל יוצאי מרוקו.

אקטיביזם ציוני

יש הסוברים כי אין לנו אלא לחבוש את ספסלי בית המדרש ולהתעמק בתלמוד תורה וקיום מצוותיה, בדיק כמו שנהגנו בגולה, והגואל יבוא מאליו. אם כך ננהג הרי שאנו מתעלמים במכוון ממקראות מפורשים בתורה בבניאים ובכתובים, שהצד השווה שבהם הוא החיוב לקום ולהתנער משגרת חיי הגלות. לא לשבת בחיבוק ידיים, אלא לאזור כוחות, ולפעול ולהחיות את נפש העם ולאחד אותו.

הגישה על פיה אין לנו אלא להמתין עד שיבוא הגואל, היתה צודקת כל עוד היינו תחת שליטת אומות העולם. או אז, כל התעוררות משיחית היתה עלולה לסכן את עצם קיומנו. אסונות רבים התרגשו ובאו על עמנו בעקבות התנפצותן של אשליות מתנועות משיחיות היום אדרבה, כל התעוררות והתגייסות בדרכי נועם ובנתיבות שלום לקרב לבבות, יש בכוחה להציל את המצב ולהשיב את השכינה למדורה הטבעי שהוא עם ישראל בארץ ישראל.

(חכם לוי סעדיה נחמני, וענתה השירה הזאת, נדפס לאחר מותו)

שם: לוי סעדיה נחמני
שנת חיים: התרפ"א (1921) -
התשנ"ה (1995)
שנת עלייה: התשכ"ד-1964
מקום: מרוקו, ישראל
תפקיד מרכזי:
מלמד בתלמוד תורה

כדאי לדעת: יותר על משרת רבנות בפתח תקווה לטובת הרב משה מלכה

ישוב ארץ ישראל

גלוי וידוע לכל, כי רעיון ישוב ארץ ישראל הוא עניין גדול ונכבד מאד, עד כי המפורס- מות אינן צריכות לחיזוק וראיה. גם הנה הרעיון הזה, ההוא לא חדש, מקרוב בא במחנה העברים, כי עוד לפני עידן ועידנים החל לפעום בליבות, בלב אדירי התורה וגדולי האומה, והיה נס להתנסס, לחונן עפרה, להושיב אדמתה, לקומם הריסותיה, ולטעת נטיעיה, אף בעת אשר אחינו בני ישראל נחו שקטו על האדמה בארצות פזוריהם, וחלמו חלומות בהקיץ כי יהיה עת לחננה עם נדכה ונענה, ותשוב עת הזהב למין האנושי, והיתה הרווחה גם לנו, ונהיה גם אנחנו ככל האדם אשר על האדמה. עם כל זה גדולי התורה ושרי האומה, אשר עיניהם למרחוק יביטו, חשו עתידות למו, וישאו עיניהם אל ארץ אבותינו, צבי היא לכל העמים. אך מסיבות שונות לא יכלו להוציא אז מחשבתם הטובה אל הפועל. אך הסופות בנגב נפחו רוח חיים בעצמות היבשות, וזיק ישוב ארץ ישראל החל להתלהב להתרחב והי לשלהבת י-ה, כי רוח ממרום נשבה על יחידי סגולה, ויאזרו כח ואון לאחד ולאחות את הלבבות, ועבוד שכם אחד בעניין הקדוש הזה, ובקול גדול קראו: אחים! חזקו והתחזקו בעד עמנו וישוב ארצנו להיות כל אחד לאחיעזר ולאחיסמך.

(חכם חיים חזקיהו מדיני, אגרות שדי חמד, נדפס לאחר מותו)

שם: חיים חזקיהו מדיני
שנת חיים: התקצ"ג (1832) -
התרס"ה (1905)
מקום: ישראל (ממוצא טורקי),
רוסיה
תפקיד מרכזי: רב הערים קרסו-בזאר וחברון

כדאי לדעת: היה מכובד ונערץ מאוד בקרב ערביי חברון ורבים מהם נכחו בהלווייתו

זרמים בציונות

ציונות מעשית

ובאו העובדים / האוברים

אחינו ושרנו, עטרה לראשינו, הנדיב המפורסם בכל קצווי הארץ בצדקותיו הנשגבים, השר והטפסר, הוא האדון בארון די רוטשילד, יחיה חיי עונג ונועם מתמיד, כן יהי רצון, אמן.

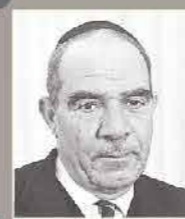
בארץ מרוקו, אשר נדבה רוחו אותו להשקיף על מצבנו ומעמדנו פה החומרי והמוסרי, ודרך סיפורו מנדבת אדוננו הברון שיחיה חיי עד, ופעולותיו הטובות הנשגבות לטובת האומה הישראלית ואושרה, הודיענו לנכון, אשר עיני אדוננו הברון פקוחות לישוב ארצנו, ולקרב הרחוקים אחינו בני ישראל, אשר אין להם שכר טוב בעמלם בארצות פזוריהם, ללכת לעבוד את האדמה בארצנו ונחלת אבותינו, ולבוא על שכרם מנדבותיו הנשגבות, נוסף על חופש הדרך והאניות עדי הגיעם אל המנוחה ואל הנחלה.

שם: שלום עמאר
שנת חיים: התרכ"ג (1862) -
התרכ"ט (1898)
מקום: מרוקו
תפקיד מרכזי: דיין, משורר

כדאי לדעת: קבע מס על הבשר בניח מכנאס כדי לסייע לעניי העיר הרבים.

ובכן נאלצנו לגלות אוזן אדוננו, השר שיחיה, משום אל תמנע טוב מבעליו, שיש בעירנו זאת, אנשים בריאי בשר, ואמיצי לב וכות, ויש את נפשם לעבוד בחפץ כפיים ובידיים חרוצות, ורק זאת הם מבקשים, חפץ ורצון הברון, ה' ישמרה ויצילה, ועתירתו לבקשתם להגיע לתשוקתם הלזו נמרצה, וחפץ ה' בידו יצלת, ובכן תכון תפילתי מול הסיבה הראשו- נה, להתמיד שלוותו, תרב גדולתו יאריך ימים על משמרתו, כחפצו הרב, וכחפץ דורש שלומו וטובתו, בכל לב ונפש.

(חכם שלום עמאר, דברי שלום ואמת, נדפס לאחר מותו)

שם: פריגא (ישועה) זוראך
שנת חיים: התרס"ח (1907) -
התשל"ג (1993)
שנת עלייה: התשי"ט-1949
מקום: לוב, ישראל
תפקיד מרכזי: רב קהילת חומס (לוב), חבר כנסת

כדאי לדעת: זכה בתואר "יקיר התנועה הדתית לאומית" ויקיר העיר נתניה.

הקופה הקדושה של קק"ל

באו זמנים חדשים, ואל שורת הקופות הקדושות, שהיו נמצאות פה ושם בבתי- קופת רבי מאיר בעל הנס, רבי שמעון בר יוחאי, רחל אמנו ועוד, נוספה עוד קופה אחת קדושה לא פחות, והיא קופת קרן קיימת לישראל. וקופה זו על אף היותה צעירה מאד לימים, ביחס לקופות הותיקות הנ"ל, תפסה חיש מהר את מקומה הנכון ביניהן, כשווה בין שוות, שהרי כולן למטרה אחת נוסדו, ובאפיק אחד כספיהן זורמים, למען ישובה של ארץ ישראל וחיזוק ידי יושביה. אין כאן התחרות ואין כאן דחיקת רגל של מישהו, אדרבא, כל אחת שמחה בהצלחתה וקידומה של חברתה, כי הצלחתה של האחת היא הצלחתה של האחרות.

(חכם פריגא ישועה זוראך, חכמות נשים, תשמ"ב-1981)

ציונות רוחנית

תחיית רוח העם קודמת

בהתעורר התנועה הלאומית בעצם תוקפה לפני שנים אחדות ע"י הציונים, מה גדל לעג המתבוללים והנטמעים. כמה מתנגדים היו וישנם לרעיון הזה! כמה פריסקו ואיבא בשוקא שלא מאמינים כלל בגאולה ומחליטים כי אין תקנה לעם ישראל אלא במיתה רוחנית – היא ההתבוללות והטמיעה. ישנם אחרים שחשבו כי מהכנסיה הראשונה בבזל ועד התיישבות היהודים בארצותם אינו אלא כדי קפיצה אחת, וההתלהבות שעלתה בתחילה למרום קצה התחילה לרדת מטה מטה. אך הביום אחד יולד גוי? אמנם אם חפצים אנחנו להחניט בקרבנו את רוח החופש והדרור, עלינו לבחור לנו את גיבורינו המכבים לסמל. כי גם הם היו מטרתם ושיאיפוחיהם אך לפרק מעליהם את עול העבדות הרוחנית ולחיות כעם חי העומד ברשות עצמו, חיי חופש ורוח. אך תחת שהם, לפני אלפיים שנה, השתמשו באמצעות כוח החרב להשיב לעצמם את משפטם בתבל, נשתמש אנחנו, בכוח ההשכלה וההתפתחות האנושית לפי טעם תקופתנו אנו, כי "לא בחיל ולא בכוח כי אם ברוח" אמר ה'. כי התעוררות התנועה הציונית אינה אלא התגלות הכוחות הנסתרים באופן מוחשי, המראה לנו כי הדבר הולך ומתקרב אל התכלית הרצויה. נתעורר נא, נבין נא כי זה אלפים שנה, נרקמת גאולתנו בסתר, מכינה כל האמצעים והמכשירים, אך אל נא נדחק את הקץ, נחיה את ארצנו, נחיה את שפתנו הלאומית, ועם תחייתה, היא, יחיה גם עמנו על אדמת אבותינו.

(אברהם אלמליח, החרות, 15.12.1909)

סוד המרכז הרוחני

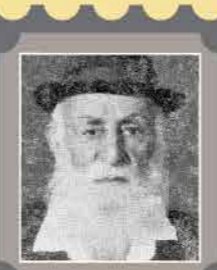
כיום ישנם בארץ ישראל רבנים גדולים שאין דוגמתם בחו"ל, עם ישראל נקראים עם חכם ונבון בכל מקום אבל כשבאים בארץ ישראל אווירא דארץ ישראל מחכים ומוסיפים חכמה על חכמתם, חכמה שנתן השם לישראל הביא לעם ישראל תשועה גדולה וזכינו לקיבוץ גלויות ולבניין הארץ, ונהיינו עם, עם מדינה ריבונית, ואויבי ישראל נכנעו תחת יד ישראל בזאת החכמה שנתן השם לישראל.

(חכם שמחה אפרתי, אור ושמחה, תשל"ב-1972)

אחד העם?

בפרט שהם נחלקים לכמה מחלוקות והרבה כתות, ונעשו עדרים עדרים, עדר לבדו, שונים ומשונים כל אחד מחברו בהרבה שינויים, ספרדים, אשכנזים, תימנים, בוכרים ועוד. ואיך יתאחדו כל העצמות האלה לגוף אחד? והלא אנו רואים שבכל עיר קטנה אחת, יש בה הרבה חילופי דעות והרבה מחלוקות, ואיך ישוב להיות לעם אחד? ורוח אחת לכולם? איך יתקרב העצמות היבשות עצם אל עצמו והיו לגוף אחד ובשר אחד? והנה הדברים שעל ידם יגאלו וישובו לארצם להיות גוי כמאד ומקדם... הסרת השנאת חינוס מבין איש לחברו, ואדרבא יעשו אהבת חינוס להרבות האהבה והאחדות בישראל, וזה יהיה ע"י ריבוי מפעלי החסד ומוסדי הצדקה, שעל ידיהם יתאגדו כל ישראל לגוף אחד. שאז כל אחד מרגיש בצער חברו כאילו חברו איבר מאברו, ומשתדל להיטיב עמו להצילו מצרותו. ועל ידי כן תתרבה האהבה והאחדות ביניהם, וירבו לעשות צדקה וחסד זה עם זה, ועם העניים והאביונים, ובזה יזכו להיגאל.

(חכם יצחק דיין, ידי יצחק, נדפס לאחר מותו)

שם: שמחה אפרתי
שנות חיים: התרמ"ח (1888) - התשל"ג (1973)
שנת עלייה: התשי"א-1951
מקום: אפגניסטן, ישראל
תפקיד מרכזי: שוחט ובודק, סוחר בדים, עסק במלאכת בניין.
כדאי לדעת: על אף שהיה עני וחולה ביקש להוציא לאור את ספרו ולשם כך רתם את זלמן שזר ורחל ינאית בן צבי.

הגאולה הרוחנית חשובה לא פחות מהגאולה החומרית

שם: משה חי אהרוני
שנות חיים: התרנ"ו (1896) - התשי"ח (1957)
שנת עלייה: התשי"ג-1953
מקום: פרס, ישראל
תפקיד מרכזי: גבר "ועד הקהילה היהודית"
כדאי לדעת: שלט בפרסות, ערבית, אנגלית, צרפתית, גרמנית ועוד

אם יטענו עלינו זרים לומר: מה לכם להתפאר ולשמוח עוד?! - יען גאולתכם לא היתה נצחית, והנכם היום עוד בגלות! יש לנו תשובה מספיקה ואמיתית להתנצל מטענתם בזה הלשון: הגאולה לא היתה רק לגאולת גופנו החומרי, כי אם לגאולת נפשנו הרוחנית. יען בגלות מצרים לא היינו עם תורני, וכמעט היינו מתלמדים מדרכי ונימוסי מצרים, כמו שהיה וראינו אשר בערך רד"ו שנה כבשו ממנו הגוף והרוח. ואם באותו הזמן לא היינו נגאלים, שם הישראלי רוח הלאומי שלנו היה נפסל ונפסד, ונתהונו במצרים. לכן עיקר הגאולה ויציאת מצרים היתה לייסד יסוד הלאומיות בקרבנו, ולקיום רוח היהדות שבנו. והיסוד הזה שנדבר עליו היא התורה, שנתנה לנו בסיני, ופדתה את רוחנו, שלא נתערב בעובדי אלילים אשר באיזה ארצות גלותנו עוד הפעם. והראיה, כי בזה הגלות של אלפים שנה, עם היות כל הרדיפות והשחיתות שעברו עלינו כצאן לטבח יובל, והקרבנות שנעשו בנו עד אין מספר, ונמס גופנו עלי אדמות, בלתי כל דורש - למה כולם להבל טרחו? 'מים רבים' - של האויבים 'לא יכלו לכבות את' אש אהבתנו הנלהב בנוגע לתורתנו. ואמנם להיפך רוחנו, בכוח תורתנו נתחזק ביותר, ונשאר חי ובריא וקים במקומו בעזרה הפנימית.

(חכם משה חי אהרוני, פרדס הדת, תרצ"ד - 1934)

ציונות משולבת

מה יכנלה ארץ ישראל לתת? גם מקלט בטוח וגם מרכז רוחני

מה בין גורל אומה יושבת בארצה ובין גורל אומה נודדת בארצות נוכריות? אומה היושבת בארצה בת חורין היא שם יכולה להתפתח לפי נטיותיה הטבעיות; שם יכולה לשמור את תרבותה, לדבר בשפתה, להחזיק בתורתה, לסדר את עבודותיה ומקור מחייתה. ואומה הנודדת בארצות נוכריות משועבדת היא לזרים; שם צריכה על כורחה שלא בטובתה לקבל השפעה נכרית, ללכת בחוקי אחרים וללמוד תורת אחרים ותרבות אחרים; שם אנוסה היא לעסוק בעבודה שיגישו לה זרים ולהעניק את כשרונותיה לנוכרים.

גורלה של האומה העברית כעת הוא כגורל אותה האומה הנודדת, המפוזרת ונידחת בתפוצות הגולה; ולכן שואפים חובביה לקבץ את פזוריה ולתת לה האפשרות לסדר את חייה הפנימיים והחיצוניים ולהיות כגורל אומה היושבת על אדמתה. ולזה נשאו החובבים את עיניהם לציון. כי הם ראו עין בעין שערכה של ארץ ישראל לקיומה של האומה העברית הוא כערך הבית לקיומו של האדם הפרטי. פה, בארץ ישראל, יכולים ליצור מקלט בטוח לעם העברי, פה יכולים לברוא את המרכז הרוחני של היהדות ושל העם היהודי, פה יכולים להגשים את תנאי החיים העבריים תחת חסותה של ממשלת עותומניה הנאורה. כן, אנו צריכים להראות לכל אחינו שבגולה מה יכולה ארץ ישראל לתת, ועד כמה הישוב שלנו הוא גרעין בריא ומכשר לעבודה. ארץ ישראל צריכה לתת לעמנו גם מה שחסר לו בגולה וזה: השפעה עברית, השפעה שתנצח את כל הרוחות הזרות המנשבות מעבר לים הגדול או התיכון! עבודה זו של בריאת יסוד ובסיס להסתדרות העברית ופועלה בעתיד ובקשת פתרון לכל השאלות העומדות על פרק חיינו, איננה עבודה קלה כלל וכלל והרבה הרבה מכשולים ומפריעים על דרך התגשמותה. אבל הכל תלוי ברצונו של העם, ואין לך דבר העומד בפני הרצון!

והרצון הזה צריך שיתעורר, רצון חי, פועל וכובש לו דרך. בייחוד גדולה חובה זו של עוררות רצון העם כעת, בערב ימי הכנסייה, ובפרט היום, יום היאספי אל עמו מנהיגנו הגדול והאלמותי ד"ר הרצל זכרונו לברכה. היום הזה הוא יום אבל לעמנו, אבל גם יום גאולה נהנו. מותו של הרצל פקח את עינינו לראות נכוחה כי אם אין לנו, מי לנו, וזאת גאולתנו. ניקח לנו את רצונו של הרצל לסמל העבודה שלנו, ואז נוכל להראות מה יכולה ארץ ישראל לתת.

(חיים בן עטר, החרות, 25.7.1913)

ציונות דתית

צללים לצד אורות

שם: עובדיה יוסף
שנות חיים: התרפ"א -
(1920) - התשע"ד (2013)
שנת עלייה: התרפ"ה-1924
מקום: עירק, מצרים, ישראל
תפקיד מרכזי: הראשון לציון של
מדינת ישראל ומקים תנועת ש"ס
כדאי לדעת: נקרא 'עובדיה' על
שם של רבי עבדאללה סומך ועל
שם סבו, ו'יוסף' על שמו של רבי
יוסף חיים. מאוחר יותר הפך את
שמו הפרטי השני לשם משפחתו.

רבים ועצומים מגדולי ישראל רואים בהקמת המדינה התחלת הגאולה, וכעין מה שכתוב בירושלמי (ריש ברכות): "רבי חייא ורבי שמעון בן חלפתא היו מהלכים, וראו את אור השחר שהיה בוקע אורה. אמר לו רבי חייא לרבי שמעון בן חלפתא: "רבי! כך היא גאולתן של ישראל, בתחלה מעט מעט, כל מה שהיא הולכת - היא רבה והולכת". והגר"מ כשר שליט"א בספרו התקופה הגדולה (עמודים שעד - שעה) הביא כרוז בשם דעת תורה, שחתומים עליו כמעט כל גדולי הדור, וקוראים את הקמת מדינת ישראל בשם התחלת הגאולה. מכל מקום, עדיין רב הדרך לפנינו כדי להגיע אל המנוחה ואל הנחלה, הן מבחינה מדינית וצבאית, והן מבחינה מוסרית ורוחנית. הרי מנהיגי צבאות ערב, למרות התבוסות והמפלות שנחלו, עודם מאיימים השכם והערב לצאת למלחמה נגדנו. ומנפנים בחרבותיהם ובקשותיהם. "אני שלום וכי אדבר המה למלחמה". וכמה מדינות נאורות שהיו נחשבות כידידותיות לישראל, פנו עורף ולא פנים, במלחמות שעברו עלינו. ועודנו תכלינה עינינו אל ישועת ישראל האמתית, ע"י צור ישראל וגואלו, השם נפשו בחיים, ולא נתן למוט רגלינו. ומבחינה רוחנית, אשר ירדנו אלף מעלות אחרונות, ועדים אנו להתדרדרות מוסרית מדהימה: המתירנות גוברת, וההתפרקות משתוללת בראש כל חוצות, חוסר צניעות, בגדי פריצות, ספרי פורנוגרפיה, וסרטי קולנוע מבישים, חילולי שבת בפרהסיא, פתיחת אטליזי טריפה בממדים מבהילים, ועוד כהנה וכהנה. ועל הכל, שמאות אלפי ישראל, מתחנכים במוסדות חינוך לא-דתיים, ולומדים שם להתנכר לכל קדשי ישראל, ולפנות עורף לצור מחצבתם, ולהיות ככל הגויים בית ישראל. הלזה ציפינו וקיווינו במשך כאלפיים שנות גלותנו? והרי כתב הרמב"ם (בפ"ט מה' תשובה ה"ב): "לא נתאוו ישראל לימות המשיח אלא כדי שינוחו ממלכויות שאינן מניחות להם

לעסוק בתורה ובמצות כראוי, ובימי המשיח תרבה האמונה והדעה והחכמה והאמת, שנאמר: "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם". ומסיבות אלה הרבה משלומי אמוני ישראל אשר רואים שעדיין השכינה בגלות, נוהגים שלא לומר הלל בכלל ביום העצמאות, וטעמם ונימוקם עמם לרוב יגונם וצערם על מצבינו הרוחני אשר אנו נתונים בו כיום. ולא אכחד, כי באמת עם כל הצללים הנ"ל, ישנם אורות גדולים שאין לנו להתעלם מהם. כי מדינת ישראל כיום היא מרכז התורה בעולם כולו, ורבבות בחורי חמד מטובי בניו היקרים עוסקים בתורה יומם ולילה בשיבות הקדושות. והתורה מחזרת על אכסניא שלה, שאין לך תורה כתורת ארץ ישראל. ובירושלמי (פ"ו דנדרים סוף ה"ח) נאמר: "אמר הקב"ה, חביבה עלי כת קטנה שעוסקת בתורה בא", מסנהדרין גדולה שבחוץ לארץ". ורבבות משלומי אמוני ישראל מחנכים את בניהם ובנותיהם ע"פ תורתנו הקדושה, כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ה', וכאמור: "כי לא תשכח מפי זרעו". ואף אצל המון העם אנו מוצאים און קשבת שוקקה וכמהה לשמוע תורה ודעת מפי גדולי ישראל, כחזונו הנפלא של עמוס: "הנה ימים באים נאם ה', והשלחתי רעב בארץ, לא רעב ללחם, ולא צמא למים, כי אם לשמוע את דברי ה'".

(הרב עובדיה יוסף, יביע אומר, תשל"ו)

שער ז'

היחס לערבים

הטובים לתקשורת?

שם: שמואל בן שבת
שנות חיים: התרמ"ט
(1888) - התשי"ח (1957)
שנת עלייה: התרנ"ב-1892
מקום: מרוקו, ארץ ישראל,
לכונן
תפקיד מרכזי: מורה, עיתונאי

כדאי לדעת: כיהן כציר
בקונגרס הציוני ה-20 בצירוף.

כל מי שיודע פרק בהלכות העם הערבי ומכיר פחות או יותר את מעמדנו בארץ, יודה על הנחיצות הגדולה להתקרב אל העם הזה, להשפיע עליו ולבאר לו מה אנו מועילים בהתרחבותנו בארץ וכמה ברכה מביא הישוב העברי בפלשתינה לה ולעם היושב בקרבה. ולמען להתקרב אל העם הזה נחוץ כמובן לבוא אליו ולדבר עמו בשפתו הוא, בלשון האם שלו, בלשון הערבית, כדי שיוכל לשמוע אותנו ולהבין את דברינו ואת מגמתנו. זהו דבר ידוע לכל בר בי רב ואנו מוצאים לנכון לשנותו אך מפני שהשעה צריכה לכך.

רבים הם המאמרים שנכתבו אודות השאלה הנכבדה והחשובה הזאת: מה לעשות בכדי להתקרב אל עם הארץ? אחדים הציעו לייסד עיתון ערבי-עברי חדש שיהא כתרים בפני כל פורענויות של צורריו האומרים להצר את צעדינו, ואחרים הציעו להתפזר בעיתונות הערבית ולכבוש אותה. כותב הטורים האלה היה אחד מאלה שתמכו בתמימות רבה בהצעה הראשונה בדבר ייסוד עיתון ערבי בארצנו, ולא פעם כתבתי אודות זה ב"החרות". ומפני מה? מפני שהמצב אז היה נורא. רעל האנטישמיות שחדרה לארצנו התפשט ומלא את לבבות עם הארץ. העיתונים הערבים - ובייחוד הסורים - התאחדו כמעט כולם נגד היהודים ויפרסמו גיליונות שלמים על דבר הציונות ועל הסכנה הגדולה הנשקפת, לפי דבריהם, להממשלה בהתיישבות הציונים בארצנו. ומאז נשתנה המצב. הפולמוס נגד הציונות והציונים פסק כמעט והתקוממותם של העיתונים הערביים על הישוב העברי חדלה וסערת הרוחות עברה לאט לאט מקרב עם הארץ. וצריך להודות כי העוזרים הגדולים לזה היו גם שני העיתונים הערביים הכי חשובים: "אלנציר" מבירות, ו"אלמוקטאם" מקהיר שפרסמו ומפרסמים כמעט בתדירות ובעזרת סופרנו הלאומי הנלהב ד"ר ניסים מלול, מאמרים חשובים על ענייני היהודים בעולם בכלל ובארץ ישראל בפרט, על הצרות והרדיפות שהם סובלים ברוסיה ובמרוקו ועל נחיצות ישוב עברי רחב שבו יוכלו לחיות בשקט ובשלווה. והניסיון הראה לנו אפוא לדעת כי מאמרים מעין אלה שנדפסים בעיתונים שונים משפיעים במידה מרובה על קהל הקוראים הערבים ואפילו על בעלי ההשפעה וההשכלה שביניהם. היא לכך מפני טעמים אלו חוזר אני על דעתי הראשונה ומרשה לי לעצמי להביע את מחשבתי גלוי כי אין עוד שום נחיצות בייסוד עיתון ערבי, כזה שד"ר מויאל אומר להוציא עכשיו. אם אנו רוצים להפך את שטנת צוררנו וללחום ברעיונותיהם המזיקים לנו ולמדינה עלינו להשתדל אך בכיבוש העיתונות הערבית הקיימת ולא ביצירת עיתונות ערבית חדשה.

(שמואל בן שבת, החרות, 3.7.1912)

הדרך להגיע ל'דו קיום עם הערבים'

אל האדונים היקרים והנכבדים – רבנינו הגאונים, וועדי מושבותינו ביהודה ובגליל, ראשי מוסדותינו הציבוריים וסופרינו ועסקנינו המצוינים, שלום וברכה.

מרשה אני ל', אדוני ורבותי, להעיר שוב את תשומת לבכם על מצב אומתנו בתורכה בכלל ובארץ ישראל בפרט. כי ברור יחוסנו לעם הארץ הוא דבר שאין לדחותו. ארץ ישראל ברובה מיושבת היא בלאום המוסלמי הערבי, קרובנו הקדמון. אומה חביבה ומיוחסת זו – אינה שונאת את היהודים שנאה נפשית, גזעית, שנאה שאין לה תרופה כשנאתם של האנטישמים באירופה. המוסלמים בכלל, אם יש ביניהם ששונאים את היהודי הריהי שנאה זו שנאה דתית, שנאת קנאי מאמין לכל מי שאינו מאמין באלוהיו. ולכן שונאים אלה את הנוצרי לא פחות מהיהודי, הם שונאים באותה השנאה גם את בן אמונתם אשר אינו מתנהג על פי האמונה לפני המושגים והמנהגים המקובלים. שנאה כזו סופה להיעקר מלב על ידי סבלנות בדעות שבאה בעקב התפתחות שכלית ובייחוד על ידי חיים אחדותיים ועל ידי הכרת התועלת אשר תצמח לאסלאם מידידות היהדות והיקשרות עימה בברית הגנה נגד השנאה המשותפת של שונאי בני שם. אבל אפשרות זו של התחברות היהודים והמוסלמים הרגילה, את שונאי בני שם, הנמצאים פה בקרב הלאומים הקטנטנים והם התחילו להפיץ בעיתונות דברי שקר ונרגנות שפלה בכדי להפריע בעד התקרבותם של הערבים והיהודים ולהפריד בין אחים, המוכשרים לחיות יחד חיי אהבה ואחוה, שלום ורעות, ולעבוד שכם אחד לטובת המולדת המשותפת, ולהציל את כבודה מיד צורריה מבית ומבחוץ.

בה בעת אשר היו הנרגנים הבזויים חותרים את חתירותיהם הנמאסות היו היהודים נסמכים על הידידות העתיקה של הערבים ועל היחסים ההיסטוריים הנושנים אשר קשרו תמיד בין בני ישראל ובין המוסלמים ולא שמו לב אל המשטנים ואל ריקוד שעירי האנטישמים המרקדים פה כאחיהם אשר באירופה. ובכן נתחזקה שכבת הנרגנות כל כך עד שנלכדו בה סופרי ומטיפי הערבים עצמם והתחילו גם הם לשנן לפני ההמון אותן האשמות הבדויות אשר נטפלו עלינו ולא נזקקו להכזיבם או לענות עליהם, אשר על כן רוח איבה גזעית נגדנו התחילה להתבסס גם פה עד שהגיע אל תוך בית מורשינו ועד שגרמה להתפשטות איזה שמועות של פוגרומים ושל חברות חשאיות שנסודו בכדי להצר את חיינו ולהקץ אותנו עד שנעלה מן הארץ.

את הסכנה הזאת המרחפת על הישוב הכרתי אנוכי אפשר יותר משאר אחב"י בתור סופר ערבי אשר בלה חצי יובל משנותיו בספרות ובעיתונות הערבית. ובכל כוחי עבדתי לעורר את דעת הקהל העברי בעוד מועד לדאוג לדבר הנכבד הזה, אבל אחינו לא שמעו לקולי ונשענו על ניסיונותיהם האירופאים או על איזה השערות אחרות אשר אין מתאימות כלל אל תנאי חיינו עד שגדלה הרעה ולא יכולתי עוד להתאפק מפני דוחק השעה ואחלץ מתני למלחמת מצווה הזאת, אשר הנני מתעסק בה זה יותר משישה חודשים עד אשר הצלחתי לקרוע אותה השכבה הנרגנית המאוסה ולהסב נגד צוררינו עצמם אותן האשמות הבדויות אשר אמרו להדביק אותן בנו נגד המולדת ולהסביר לערבים כי שאיפותינו אנו הלאומיים העברים אין מתנגדות לשאיפותיהם גם הם וכי יש לנו הסגולות הנצרכות לעבוד במרץ ובמסירות נפש בעד המולדת המשותפת ובעד הרמת קרן העם העותמאני אשר אנו דוגלים תחת צילו, בה בעת אשר אנו חפצים להיות ללאום יהודי מיוחד הדואג ללשונו, טיפוסו, עברו, עתידו ומנהיגו. ועתה כי הסכנה רפתה הגיעה העת לדאוג אל העתיד ולא לישון שוב.

(ד"ר שמעון מזיאל, החרות, 13.9.1912)

שם: שמעון מזיאל
שנת חיים: התר"ז
(1866) - התרע"א (1915)
מקום: ארץ ישראל, לבנון,
מצרים (ממוצא ספרדי)
תפקיד מרכזי: רופא, מתרגם,
עיתונאי

כדאי לדעת היה חבר פעיל בתנועת הכונים החופשיים.

לא זו הדרך להתייחס לערבים

ערבים ועברים מתנגשים בארץ ישראל - מדוע? ערבים ועברים, שניהם לאומים מהגזע השמי - הרי מתנגשים הם שוב אחרי מאות בשנים של חיי קרבה, חיי שכנות טובה וחיי שלוה ונחת - מדוע? הערבים ובייחוד הדור הצעיר והעיתונות הערבית בכלל (יוצאי הכלל כמעט בטלים הם במיעוטם) קשרו עלינו מלחמה כבדה ומסכנה, ומכיוון שנחנה רשות למשחית הלא אינו מבחין שוב בין טוב לרע... כל האמצעים הינם אפוא כשרים בעיניו של עם הארץ ובלבד שינצח. מבין הוא העם הזה שבטבעו פיקח הוא - ובפרט החלק המפותח שבו ושדווקא הוא צורנו, כי רק ברכה באה לרגלנו לארץ, יודע הוא אולי לא פחות ממנו כי טובת המולדת דורשת ריבוי אוכלוסייה ואחדותם; מכיר הוא בהכרה ברורה שאנו, רק אנו, הננו אותם האוכלוסים הנזקקים להם ושעלולים לעזור בחומר וברוח לקדמת הארץ ולהפרכתה בכל המובנים ובכל המושגים ומודה הוא אכן בינו לבין עצמו, במעלותינו הטובות והתרומות, ובכל זאת מביט הוא עלינו בעין רעה - למה זה אפוא?

אמנם סיבות וגורמים רבים וחשובים יש לתופעה מעציבה זו, אבל נשתדל להתחקות מכאן רק על שורשי העיקריים ביותר שבהם, ונראה במי האשם ביותר במצב העגום שהננו נמצאים בו עכשיו. סיבות וגורמים אמרתי, אפס זו לא זו היא המילה, כי כל הגורמים הללו אינם באמת אלא סעיפים שהסתעפו והשתלשלו מגורם רב ערך אחד שהוא אב לכל התולדות הללו. כולם תלויים הם זה בזה, מוצאם כולם הוא ממעין ראשי ומקור יסודי אחד. ואת כולם אפשר לכלול ולסכם במשפט קצר אחד: יחסנו אל עם הארץ. כך, כל מצבנו הנוכחי תלוי הוא בתוכנו ובמהותו של משפט בן ארבע מילים זה - שאם אמנם קטן חכמות הוא, אבל מה רבה איכותו לכשנרצה לחדור אליה, להתעניין בה ולהתעמק בכוונתה! והא לכם עיקרי סעיפי משפט דן:

(א) התרחקותנו והתבדלותנו לגמרי מהעם שבקרבו אנו יושבים ושכשכנותו חשבנו לחיות באחוה ובשלום (חלומי של מנהיגנו הגדול בכבודו ובעצמו ב"תל אביב" שלו...)

(ב) חשדנו הסתמי בו והסתפקנו כל הזמן בזה מבלי שנשתדל לחקור את טבעם ואת אופיים של הערבים שכנינו, אמונותיהם, דעותיהם ותכונותיהם שהרבה היינו יכולים ללמד מאלו, רצוני, מחסרונותיהם ומעלותיהם ושעד עכשיו אין איתנו יודע עוד מה מהם - לדאבוננו - חוץ מיחידי הסגולה המעטים שבנינו.

(ג) אי ידיעתנו את שפת הארץ שהרבה הרבה הייתה יכולה לעזור לנו להכיר היטב את רוחו של העם, שאת בניו אנו נפגשים יום יום על כל צעד ושעל ושטבע הדברים מחייב - אם רק יש ערך להצלחתנו בעינינו ואם יש לנו אפילו השקפה מסוימת מתורת המדיניות, הרפתקאותיה וגווניה - ללכת איתו יד ביד, וכמובן, בגבולות ידועים.

(ד) סעיף כללי שהוא מקיף את אדישותנו לעם הארץ, זלזולנו בו והתכססים המגונים של מלחמתנו הגלויה, הצעקנות המרובה וההתנגדות המופרזת למעמד מפלגה ידועה ממנו - מעם הארץ - בינינו - הלא הי מפלגת הפועלים הערבים! וגם מפני פרסומנו, גזמאות עיתונינו, הזיית אחדים מעסקנינו ודמיונם העז של אחדים מנאמני המתלהבים אמנם לפעמים והצבועים על פי אי הכנתנו למצב בטרם הופעתו ועוד. כל הסיבות השונות הללו, ועוד אחרות שאפשר לצרף להן, שונות הן אמנם אך בצורתן השטחית ובאופן הבעתן אבל בעיקרן הלא מחומר אחד נוצרו; כך, כל הגורמים האלו ביחד יכולים אנו לכלול במשפטנו הנ"ל: יחסנו אל עם הארץ - יחס שלרגליו הרי אך התחלנו לסכל ומי יודע כמה נגמור! אם אמנם ידענו כי מבקריו המושבעים יבקרו קשה את משפטנו הקשה הזה ורבים מהם יבטלוהו בתנועת יד יהודית אחת, בטוחים אנו בכל זאת כי חלק פחות או יותר גדול, יבינונו וגם יצדיקונו... לא זו, לא זו הדרך, אחים! שימו נא אלוהים נגד עיניכם וותרו נא על פניותיכם, על בקרתכם ואפילו על ספרותכם

המזיקה, ותרנו נא אף על דרישותיכם הצודקות בשביל דרישות העם שלשמו ובעדו אתם נלחמים, ואל נא תשכחו גם את דרישות הזמן והמקום שגם הן כמדומני לא פחות צודקות וזקוקות להתחשבותנו מדרישותיכם שאמנם בעיקרן הן יקרות מאוד לכולנו - אבל... על "אבל" זו יש, לדאבוננו, לחזור פעמים רבות... אליכם אישים, אישי הרוח, אליכם עסקנים ארץ ישראלים, אתם שמתארים את הדברים כמו שאתם רוצים ולפי דמיונכם ולא כפי שהנהו באמת, אליכם "אידיאליסטים" בלי היגיון, אליכם פועלים צעירים, בוני הארץ ומגיניה באמת לולא... ובייחוד אליכם חצאי סופרים וחצאי פועלים... ואליכם חובבי הישוב החמים ושהנכם שונים אך באופן הבעת חיבתכם אליו, - אנו פונים בדברינו אלה ולכם מכוונות הערותינו שנאמרו ושעוד תאמרנה. אמונתכם חזקה היא בדעותיכם וזה אמנם יפה מאוד, אבל האם מוצאים אתם לנכון שאמונתו של אדם תעיר את עיניו לגמרה עד שלא יוכל שוב לראות נכוחה?

שם: יוסף דוד ממן
שנת חיים: 1884 (התרמ"ד) -
שנת פטירה לא ידועה
מקום: ארץ ישראל
תפקיד מרכזי: לשונאי,
פובליציסט ומתרגם.

כדאי לדעת היה אחד מהמורים הרבים לערבית שהעמיד הישוב הספרדי בארץ ישראל

(יוסף דוד ממן, החרות, 13.9.1911)

שיר חדש לחג העצמאות

הכה ערב רב, מכות מופלאות.
שם כח ואל, בצבא ישראל.
הפעם הוא, גדלו להראות.
אויבים נפלו, וגם נשללו.
ישראל עלו, מעלות נשאות.
שנת תש"חה, גדלה השמחה.
גבורה נחה, על עם נבואות.
חמשה אייר, יהיה מצוייר.
תושב ותייר, ירבו הודאות.
זכרו נפשות, הקדושות.
יהיו נדרשות, לדורות ולאות.
קדש עמך, בנה אולמך.
יתברך שמך, בכל פיות.

(רבי יוסף משאש)

אתן הודאות, ללובש גאות.
עשה פלאות, בחג עצמאות.
נגה אור נעלם, על ראש עם עולם.
הרימו דגלם, בכל מבואות.
יקר מאד בא, אחרי כבה.
נר ת"ר רבבה, בכל פראות.
יום הקץ השלים, שעבוד אנגלים.
יצאו גאולים, נפשות נכאות.
ובצאת הגאים, שסו ערביאים.
אומות פראים, מכל הפאות.
סמכו ידיהם, בכלי זייניהם.
ובעצותיהם, שנאה מלאות.
פראים באו, כנשר דאו.
ארבו נחבאו, לדם צמאות.
מושיע ורב, ריבנו הוא רב.

הזמן

סדרת חוברות הגות ציונית סביב לוח השנה העברי

החוברת מובאת עבורכם על ידי חברי קבוצת המעורר של בית המדרש לציונות. ככל מעשה אדם, אנו מצרים באם נפלה טעות בכתיב או באם החסרנו מקור או מחשבה הנראים חשובים לאין ערוך מאלו שנבחרו. הקטעים המובאים משקפים חלק מההתייחסויות של הוגי הציונות לנושא, ואינם בשום אופן מתיימרים להכיל את כל ההגות, כל הזוויות וכל המחשבות.